

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

**MORFOLOGICKÉ ADAPTACE TOPONYM
STAROVĚKÝCH CIVILIZACÍ**

-

MEZOPOTÁMIE

Bakalářská diplomová práce

Kamila Knoulichová

Česká filologie – Historie

Vedoucí bakalářské diplomové práce: doc. PhDr. Božena Bednaříková, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou použitou literaturu a prameny.

Práci odevzdávám v rozsahu 80 506 znaků (včetně mezer a poznámek pod čarou).

Olomouc, 12.5.2010

.....

Děkuji doc. PhDr. Boženě Bednaříkové, Ph.D., za řadu užitečných rad a připomínek a za ochotu při řešení problémů v průběhu práce.

Rovněž děkuji PhDr. Ivaně Koucké za rady k částem práce týkajících se historie Mezopotámie a Mgr. Štěpánu Macurovi za zapůjčení materiálu k analýze.

Bakalářská diplomová práce byla zpracována v rámci projektu Evropského sociálního fondu Bohemistika: obor pro třetí tisíciletí CZ.1.07/2.2.00/07.0020.

OBSAH

0	ÚVOD	7
1	OBECNÝ POHLED NA TOPONYMA	9
1.1	Toponyma jako součást slovní zásoby	9
1.1.1	Toponymum – slovo – součást systému	9
1.1.2	Členění slovní zásoby a umístění toponym	10
1.1.3	Druhy toponym	10
1.2	Definice toponym a toponomastiky a odlišnosti vysvětlení v jednotlivých příručkách	11
2	TOPONOMASTIKA	16
2.1	Výklad pojmu a členění	16
2.2	Jak pracovat s toponymy	16
2.3	Zkoumání jazykové stránky toponym	16
2.4	Význam toponomastiky pro ostatní odvětví vědy	17
3	MEZOPOTAMSKÁ TOPONYMA, JEJICH ADAPTACE V ČESKÉM DEKLINAČNÍM SYSTÉMU	18
3.1	Gramatická charakteristika toponym	18
3.1.1	Grafická podoba mezopotamských toponym	18
3.1.2	Rod toponym	18
3.1.3	Číslo toponym	19
3.1.4	Pád toponym	19
3.1.5	Skloňování toponym (obecně)	20
3.2	Skloňování místních názvů	20
3.2.1	Maskulina	20
3.2.2	Feminina	21
3.2.3	Neutra	21
3.3	Pomnožná jména	22
4	VÝZKUM	23
4.1	Odborné monografie	23
4.1.1	Úvod	23
4.1.2	Začlenění toponym do deklinačního systému	

	českých substantiv	25
4.1.3	Skloňování toponym na základě jejich přiřazení k deklinačním typům	26
4.2	Encyklopedie	28
4.2.1	Úvod	28
4.2.2	Začlenění toponym do deklinačního systému českých substantiv	29
4.2.3	Skloňování toponym na základě jejich přiřazení k deklinačním typům	31
4.3	Populárně-naučné publikace	33
4.3.1	Úvod	33
4.3.2	Začlenění toponym do deklinačního systému českých substantiv	34
4.3.3	Skloňování toponym na základě jejich přiřazení k deklinačním typům	35
4.4	Nový Orient a použití mezopotamských toponym	37
4.4.1	Úvod	37
4.4.2	Začlenění toponym do deklinačního systému českých substantiv	38
4.4.3	Skloňování toponym na základě jejich přiřazení k deklinačním typům	42
4.5	Mezopotamská toponyma v učebnicích pro střední i základní školy	43
4.5.1	Úvod	43
4.5.2	Začlenění do deklinačního systému českých substantiv	43
4.5.3	Skloňování toponym na základě jejich přiřazení k deklinačním typům	45
5	ZÁVĚR	47
6	SUMMARY	49
7	ANOTACE	50
8	SEZNAM LITTERATURY	51

9	SEZNAM TABULEK	53
10	SEZNAM PŘÍLOH	54

0 Úvod

Široká škála cizích vlastních jmen představuje pro českého uživatele problém nejen ve výslovnosti, ale také v grafice a zařazení do systému české gramatiky. Nejproblematictější jsou pak taková jména, se kterými se nesetkáváme denně. Díky nízké frekvenci používání a výskytu jsou pro nás něčím naprosto odlišným (srov. angličtina nebo němčina). Tato problematika není ani detailněji zpracována v příslušných příručkách a je na ni brán ohled spíše jako na okrajovou záležitost, která bývá uváděna hlavně z důvodu, aby uživatel věděl, že takové názvy existují a že by se s nimi mohl setkat.

Práce se nebude zabývat všemi vlastními jmény, ale zaměří se na cizí toponyma, která se vyskytují v publikacích o starověké Mezopotámii. Celkově existuje málo příruček, které by se zabývaly přímo cizími toponymy, natož místními názvy arabskými, tureckými, perskými, akkadskými, asyrskými nebo sumerskými, které se ve zkoumaných knihách, učebnicích a časopisech vyskytují. Situace je ztížena ještě faktem, že mnohá z toponym, která byla zkoumána, již neexistují, a byla nahrazena názvy novými, nebo byla používána tak málo, že neexistuje dostatek dokladů o jejich začlenění do větné struktury a správném používání.

Výzkum bude spočívat v analýze toponym, jak se vyskytovala ve vybraných odborných monografiích, encyklopediích, populárně-naučných publikacích, časopisu *Nový Orient* a v učebnicích jak pro základní, tak pro střední školy, které jsou používány při výuce a mají doložku ministerstva školství. Hlavně si budeme všimnout, jak jsou jména adaptována morfologicky – tedy jak jsou začleňována do deklinačního systému českého jazyka a dále to, zda jsou ve sledovaných textech používány náležité tvary. Oporou nám bude *Příruční mluvnice češtiny* a *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Budeme sledovat, do jaké míry jsou obecná pravidla pro deklinaci cizích toponym dodržována, a v kterých případech se praxe rozchází s definicemi. Mezi zkoumaným materiálem najdeme jména, která jsou obecně známá (*Mezopotámie, Asýrie, Babylónie, Babylón, Ur, Uruk* apod.), ale častěji se jedná o příklady jmen, která jsou obtížná nejen svou výslovností (srov. *El Obeid* a *El Obejd*), ale i představou dnešní lokace daného místa (*Kár-Tukultí-Ninurta, Tell Chhassúna, Abú Šahrajn* apod.).

V jednotlivých publikacích a informačních základnách se objevuje problém

i v ustálenosti psané podoby jednotlivých jmen (srov. Tell Chassúna – Tell Hassúna, Abú Šahrajn – Abú Šahrej). V rámci výzkumu morfologických adaptací se ale původem a změnami v názvech zabývat nebudeme.

Části, která obsahuje samotný výzkum, předcházejí tři teoretické kapitoly. První kapitola pojednává o obecném pohledu na toponyma. Zabývá se toponymem jako slovem a jeho příslušností k mluvnickému systému českého jazyka. Toponyma jsou tu zařazena do skupiny substantiv a důraz je kladen i na jednotlivé mluvnické kategorie, kterými je substantivum jako takové charakterizováno. Stejně tak zde toponyma zařadíme do slovní zásoby a určíme jejich úkol. Zmíníme se i o druzích toponym a několika (6) výkladech v různých druzích příruček – slovníky, pravidla českého pravopisu, mluvnice. Jednotlivé příručky nebudou srovnávány, protože nelze porovnávat informace např. z mluvnice a ze slovníku, ale mají uživateli pomoci v tom, kde dané výklady hledat a objasnit i rozrůzněnost a odlišnost pojetí autorů publikací.

V druhé kapitole se blíže seznámíme s toponomastikou, která toponyma zkoumá a je jednou z částí onomastiky = vědy o vlastních jménech. Zjistíme, jak s místními jmény pracovat, jakým způsobem by se měla zkoumat jazyková stránka jména a jaký význam má podobný výzkum pro ostatní vědy, ať už příbuzné nebo zcela odlišné.

Třetí kapitola je zcela charakteristickou částí, protože bude pojednávat již konkrétně o mezopotamských toponymech a míře jejich adaptace. Pro začátek bude čtenář seznámen s možnou podobou názvů míst, co je pro pojmenování specifické a jedinečné, jaká je grafická podoba jmen a čím se případně liší od názvů českých. V dalších částech se pak poznatky budou týkat přímo jednotlivých mluvnických kategorií – zejména rodu, pádu a čísla jmen, a to nejprve v obecné rovině a posléze s ohledem na konkrétní příklady. Jsou tu rozebrány možnosti deklinace u jednotlivých rodů toponym – maskulina, feminina, neutra. Zvláštní zřetel je pak položen na jména pomnožná – *pluralia tantum*, která tvoří speciální skupinu.

Díky omezenému počtu pramenů a publikací, ze kterých bylo čerpáno, je třeba brát tuto práci spíše jako uspořádání základních fakt a definic a jejich následné uvedení do praxe. Snažíme se zde zachytit jednotlivé tendence v deklinaci cizích toponym starověké Mezopotámie a zjistit, zda se ve zkoumaných publikacích dodržují obecná pravidla a poučky, popř. naznačit tendence v ohýbání těchto jmen.

1 Obecný pohled na toponyma

1.1 Toponyma jako součást slovní zásoby

1.1.1 Toponymum – slovo – součást systému

Slova jsou základem celé slovní zásoby a jsou charakteristická svou dvojstránkovou povahou¹. Jedná se o „malé komplexy“, které spojují formu slova s jeho významem. V důsledku spojitosti významu s dorozumívacím jazykem existuje mnohem více významů než samotných forem slova.

Slovo je také součástí mluvnického systému. Každé patří k jistému slovnímu druhu, a pokud se jedná o slovo ohebné, náleží k němu i jednotlivé mluvnické kategorie. Substantiva přiřazujeme k jednotlivým deklinačním typům a podtypům.² Deklinační typy jsou vázány na některou ze tříd *gramatického rodu*. Prakticky má každé substantivum jeden ze tří rodů, a to buď mužský, ženský, nebo střední, a právě na základě této příslušnosti se zařazuje ke svému deklinačnímu typu.³ Důležité je rozlišení životnosti a neživotnosti, ale u substantiv to platí pouze pro rod mužský. Dále se uplatňuje také princip čísla, a to na základě protikladu jednotnosti a nejednotnosti podle dvou souborů – singulárových tvarů a plurálových tvarů.⁴ Kategorie pádu je nejen vyjádřena v deklinačním formantu, ale také zároveň vyjadřuje jedno z mluvnických čísel, a úplný soubor tvarů pak vytváří deklinační paradigma.⁵

Toponyma jsou nedílnou součástí skupiny vlastních jmen. Z gramatického hlediska lze podle kontextu určit pád substantiva, kdežto u kategorie čísla je situace již problematictější, a to obzvláště u toponym cizích. Díky denotační nejasnosti není vždy možné zjistit, zda se jedná o singulární nebo plurální tvar. Situaci nám ještě ztěžuje fakt, že toponyma jsou typická svým pomnožným charakterem. V případě cizích toponym zde dochází k morfologické adaptaci, protože se v češtině zařadila k pomnožným především ta toponyma, která mají plurálový morfém a ten byl pak v češtině nahrazen

---

¹ HAUSER, P.: *Základní pojmy o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. str. 5.

² *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986, str. 280.

³ tamtéž, str. 281.

⁴ tamtéž, str. 281.

⁵ tamtéž, str. 282.

plurálovým morfémem domácím.⁶ Často ale k žádné adaptaci nedojde, a pak se jména chovají buď jako singulárová sklonná, singulárová nesklonná, a zřídka jako nesklonná plurálová.⁷

U některých toponym nastává odlišná situace tehdy, pokud se jedná o nesklonná slova. Rodově bývají řazena k neutřům.

1.1.2 Členění slovní zásoby a umístění toponym

Nejjednodušší členění slovní zásoby je rozdělení na jádro a periferii⁸. V jádře najdeme slova, která se používají nejčastěji, a periferie je tvořena slovy používanými méně, nebo téměř okrajově. Další, již složitější, je členění do skupin nebo vrstev. Faktorem rozdělení jsou pak zvláštní příznaky.⁹

V oblasti toponym lze hovořit o rozvrstvenosti na slova hovorová a odborná. Slova nebo názvy hovorové vznikají v tomto případě dost často univerbizací, např. *Václavské náměstí – Václavák*.¹⁰

Odborná slova, jinak také termíny, jsou součástí terminologie, a to v různých odborných úsecích¹¹. Pojem termín ve svém významu zahrnuje taková slova, která mají přesně určený a platný význam. Toponyma by se dala považovat za takové termíny, protože jejich jednoznačnost a ustálenost zaručuje nezaměnitelnost s jinými významy. Navíc jsou naprosto specifická, a to nejen významově, ale i grafickou podobou. Charakteristické velké písmeno na počátku a kontextové zařazení vylučuje zaměnitelnost s jiným substantivem.

1.1.3 Druhy toponym

Toponyma nejčastěji bývají vyjádřena substantivy, ale také nalezneme příklady, kdy se jedná o adjektiva, a dokonce i o slovesa.¹²

---

⁶ *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986, str. 349.

⁷ tamtéž, str. 349.

⁸ HAUSER, P.: *Základní pojmy o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. str. 9.

⁹ tamtéž, str. 9.

¹⁰ tamtéž, str. 10. – uvádím tento příklad pouze proto, aby byla tato možnost brána v potaz. V našem případě mezopotamským toponym se s tímto „stahováním“ nesetkáme.

¹¹ FILIPEC, J., ČERMÁK, F.: *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, str. 14.

¹² ŠMILAUER, V.: *Úvod do toponomastiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, str. 111.

Následně jednotlivé „druhy“ můžeme nadále dělit, podle názvu, významu, vzniku, zda je základem jméno obecné, jméno vlastní, zda je to toponymum zakládající se na předložkovém principu, nebo je svým způsobem a významem nejasné, dokonce snad i zavádějící a těžko čitelné.

1.2 Definice toponym a toponomastiky a odlišnosti vysvětlení v jednotlivých příručkách

V následujícím oddílu nebudu srovnávat jednotlivé definice, ale podám zde pouze malý přehled možných definicí.

⇒ Edvard Lotko se ve svém **Slovníku lingvistických termínů pro filology** popisuje toponyma a toponomastiku následovně:

toponomastika

*nauka o místních jménech(toponymech), součást onomastiky*¹³

toponymum

*geografické proprium, vlastní jméno, název lokální, geografický, často psaný s velkou iniciálou*¹⁴

⇒ V **Encyklopedickém slovníku češtiny** najdeme hned několik vysvětlení, a to pod více hesly.

Názvy míst

Jsou označením uzavřených i otevřených prostor podle substance nebo děje, které jsou pro ně určující.¹⁵

Toponymum(jméno vlastní zeměpisné, geonymum)

Vlastní jméno pozemských objektů, které leží v krajině a jsou kartograficky fixovatelné v mapových dílech. Řidčeji také názvy objektů mimozemských (kosmonyma). Podle druhu pojmenovávaného objektu se rozlišují na:

- *choronyma* – vlastní jména větších přírodních nebo správních celků z hlediska horizontálního členění, a to přírodní choronyma: **Evropa**
a administrativní choronyma: **Česká republika**.

¹³ LOTKO, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. str. 118.

¹⁴ tamtéž, s. 118.

¹⁵ *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Pansofia, 2002, str. 280.

- *oikonyma* (*vlastní jména místní/vlastní jména sídlištní*) – jména obydlých objektů, a to i pustých i zaniklých (měst, vsí, jejich částí, samot, skupin domů, jednotlivých objektů sídlištního charakteru, atd.)
- *anoikonyma* (*pomístní jména/vlastní jména nesídlištní*) – jména neobydlých objektů. Jako jiný název zde může sloužit i urbanonymum.¹⁶

⇒ Šmilauer v **Úvodu do toponomastiky** dělí geografické názvy do tří oddílů:

- Jména dílů světa, oblastí, států, zemí, krajin, krajů, okresů souhrnně označována jako *choronyma*.¹⁷
- Jména místní – jména lidských sídlišť a jejich částí, obcí, osad, místních částí (jako jsou samoty, mlýny, myslivny, hájovny, cihelny, hospodářské dvory, lovecké zámky, turistické chaty apod.), význačných staveb (hrady, zámky, lékárny, hostince a další), jednotlivých domů, ulic, náměstí, nábřeží, mostů (zde Šmilauer upozorňuje, že se ale jedná pouze o mosty, které se nacházejí přímo ve městech), sadů – souhrnně označována jako *toponyma*.¹⁸
- Jména pomístní, která se dále dělí na:
  - jména vod – *hydronyma*. Nauka, která zkoumá pouze tato pojmenování se potom nazývá *hydronomastika*. Jsou to jména moří, jezer, rybníků, bažin, studánek, pramenů, potoků, řek, průplavů, peřejí, vírů, brodů nebo vodních nádrží.
  - jména tvarů členitosti zemského povrchu – jsou tzv. terénní tvary = *oronyma*, jimiž se přímo zabývá *oronomastika*. Řadíme sem tedy orografické celky, horské skupiny, vrchoviny, hor, pohoří, vrcholové tvary jako jsou kupy, hřbety nebo sedla, úboční a údolní tvary, roviny, nížiny, ostrovy a poloostrovy.
  - jména pozemků = jména traťová – parcely, pozemkové tratě, pastviny, polesí = revíry a obory
  - jména drobných přírodních útvarů – skály a jeskyně

¹⁶ *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Pansofia, 2002, str. 491.

¹⁷ Všimněme se rozdílnosti dělení toponym u Šmilauera, který řadí názvy států a správních celků na první místo žebříčku, kdežto Pravidla českého pravopisu tyto názvy řadí zcela do jiné skupiny.

¹⁸ ŠMILAUER, V.: *Úvod do toponomastiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, str. 9.

- jména jednotlivých předmětů – památní stromy, boží muka, kapličky, pomníky, mohyly atd.
- jména komunikací – cesty, železnice, přístavy¹⁹

U jmen pomístních lze využít navíc pomocné rozdělení na názvy přírodních a kulturních objektů – tzn. vzniklých vlivem lidské činnosti. Častěji je ovšem toto dělení spíše na obtíž a problematické, a proto se využívá málo, nebo vůbec.²⁰

⇒ V **Pravidlech českého pravopisu** najdeme bohatší členění a vysvětlení. Není tu samostatný oddíl, který by se zabýval toponymy v pravém slova smyslu. V rámci vysvětlení zákonitostí psaní velkých písmen rozdělují autoři toponyma, jako součást vlastních jmen, takto:

Jména hvězdářská a zeměpisná

- a) *nebeská tělesa, souhvězdí a jejich části*
- b) *světadíly, země, krajiny*
- c) *útvary členitosti zemského povrchu, tj. ostrovy, poloostrovy, horstva, hory, roviny a nížiny*
- d) *vodstvo, tj. moře, jezera, řeky, rybníky, potoky, vodopády*
- e) *obce, městské čtvrti, městské oblasti, sídliště*
- f) *ulice, náměstí, nábřeží, sady, pozemky a jiná prostranství*
- g) *stanice a zastávky prostředků veřejné dopravy*
- h) *stavby a jejich významné části*
- i) *význačné a jedinečné přírodní jevy²¹*

Zajímavé je, že názvy států a správních oblastí, nejsou řazeny mezi názvy místní a geografické, ale patří do samostatné skupiny *Oficiální jména významných institucí, organizací, jejich stálých orgánů, samostatných provozoven.*²²

⇒ **Česká mluvnice** od autorů Havránka a Jedličky:

„Místní jména, která označují osady, vznikla často z osobních jmen označujících souborně obyvatele místa, což je jedním z vysvětlení pomnožnosti jmen. Dále mohla vzniknout i z přivlastňovacích přídavných jmen odvozených od osobních jmen

¹⁹ ŠMILAUER, V.: *Úvod do toponomastiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, str. 10.

²⁰ tamtéž, str. 11.

²¹ *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Pansofia, 1993, str. 43 – 44.

²² tamtéž, str. 45.

zakladatelů nebo držitelů míst.“²³ Tento případ lze vysledovat i zkoumaných toponym starověkého Mezopotámie. Jedná se o města, která nesou název podobný jménu zakladatele nebo panovníka, chrámy, pojmenované podle bohů, kterým jsou zasvěceny apod.

*„U jmen, kde nabyl 4. pád množného čísla jmen obyvatel platnosti I. pádu jména místního, dochází k tomu, že takto vzniklá místní jména, jsou pomnožná.“*²⁴

*„Často jsou místní jména původem obecná a označují typ osady nebo její polohu, vlastnosti nebo dokonce vlastnosti okolí. Mnohá místní jména jsou také rozlišena různými přívlastky nebo pomocnými slovy.“*²⁵ V našem případě jsou to pomocná slova, která nerozlišují, ale spíše sblížují místní názvy, a řadí je do podobné kategorie. Mezi taková slova patří například *tell*. Jedná se o označení vyvýšeniny, kopce, nebo vyššího místa, kde se město (většinou se jednalo pouze o města) nachází. Podrobnější specifiky uvedeme později.

Dost časté je několikaslovné pojmenování. U českých toponym je obvyklé dvouslovné pojmenování a spojení více slov je již raritou, ale u mezopotamských toponym se jedná o věc naprosto přirozenou. Dvouslovná a víceslovná spojení jsou mnohem častější, než vyjádření jména pouze jedním slovem.

V Havránkovi a Jedličkovi se také objevuje pojem *jména pomístní*²⁶. *„Jména pomístní jsou zvláštními pojmenováváními pro lesy a jejich části nebo polní trati. Ve městech jsou jejich obdobou jména ulic a náměstí.“*²⁷

⇒ **Trávníčkova mluvnice češtiny** - její první část zabývající se hláskoslovím, tvořením slov a tvaroslovím.

Trávníček se tu o toponymech vyjadřuje jako o *vlastních jménech osadních* a rozděluje je na dvě podskupiny: *osadní jména od původu obecná a neživotná* a *osadní jména od původu životná*.

- osadní jména od původu obecná a neživotná: Jedná se o zvláštní významovou skupinu, která je po slovtvorné stránce z velké části *druhotná*, tzn. vzniklá přenesením z významové jiné platnosti. Označují různé vlastnosti, povahu,

---

²³ HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, str. 431.

²⁴ tamtéž, s. 431.

²⁵ tamtéž, s. 431.

²⁶ tamtéž, s. 431.

²⁷ tamtéž, s. 431.

polohu míst, některé zvyklosti nebo řády. Leckterá z nich jsou důležitá po kulturně-historické stránce, a proto je možné je také nazývat názvy kulturními.²⁸

- osadní jména od původu životná: Mnohé takové názvy jsou odvozeny z vlastních osobních jmen, obzvláště ze jmen zakladatelů a držitelů míst, a proto je lze také pojmenovat jako názvy vlastnické. Jiná část těchto názvů je tvořena podle pojmenování obyvatel, tudíž je můžeme shrnout do skupiny jmen obyvatelských a jsou veskrze pomnožná. Zřídka bývají použita jména tzv. hotová, která se vyskytují i mimo oblast jmen místních. Jsou to jednak jména vlastní kmenová nebo národní. Většinou mívají obyvatelská jména přímý vztah k sídlišti, který vyjadřují příslušnost k nim. Dále mohou být taková obyvatelská jména rodová, označující něčí potomky, příslušníky rodu nebo čelední, která na druhou stranu označují poddané a čeled'.²⁹

⇒ Poslední z výběrů publikací, které zde uvádíme, a ve které je možné vyhledat problematiku toponym, je **Příruční mluvnice češtiny**.

Krátkou zmínku o toponymech najdeme v oddílu LEXIKOLOGIE, který se zabývá obecnými a vlastními jmény. Autoři zde vlastní jména dělí na antroponyma, toponyma a chrématonyma a ke každému z pojmů přidávají krátkou charakteristiku.

- toponyma – jména zeměpisná: názvy světadílů, států, osad, hor, lesů atd.³⁰

---

²⁸ TRÁVNÍČEK, F.: *Mluvnice spisovné češtiny, část I*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951, str. 305 – 306.

²⁹ tamtéž, str. 307 – 310.

³⁰ *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 78.

2 Toponomastika

2.1 Výklad pojmu a jeho členění

Toponomastika je jednou z celkově dvou částí onomastiky = vědy o vlastních jménech. Zabývá se názvy neživých věcí – nebeských těles a souhvězdí, zeměpisných jevů, států a správních oblastí. Je to tedy věda, která zkoumá vlastní jména zeměpisná – geografická.³¹

Pokud budeme sledovat toponyma jedné oblasti – v mém případě oblast starověké Mezopotámie – zkoumáme TOPONOMII Mezopotámie.

2.2 Jak pracovat s toponymy

Existují dva možné přístupy studia toponym, které spolu musí koexistovat a spolupracovat. Jedná se o přístup čistě jazykový – filologický, a přístup historický, který zkoumá veškeré další informace o nositeli názvu. Poznatky jednoho přístupu využívá druhý a naopak, proto nesmí být jeden využíván více a druhý méně.³²

Toponomastika je věda, které spolupracuje s jinými vědami, ať už se jedná o výše zmíněnou historii, archeologii, geografii nebo etnografii. Nelze tedy toponomasticky pracovat pouze jednostranně. Je důležité pospojovat poznatky ze všech těchto disciplín, a vytvořit tak metodu zkoumání.

2.3 Zkoumání jazykové stránky toponym

Ačkoliv jsme se výše podotkli, že filologická práce nemůže existovat bez práce historické, tak budeme sledovat pouze jazykovou stránku toponym. Ovšem také ne kompletní jazykovou problematiku, ale většinou pouze hledisko morfologické – deklinace toponym a případné rozdíly u stejných slov, míru začlenění do deklinačního systému českého jazyka a morfologické adaptace cizích toponym. Rozhodně tedy nebudeme zkoumat etymologický původ slov nebo jejich pravý význam.

---

³¹ ŠMILAUER, V.: *Úvod do toponomastiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, str. 8.

³² Zajímat se budu pouze o stránku jazykovou a téměř výhradně morfologickou, ale je potřebné zmínit se i o pohledu druhém.

Jeden z nejdůležitějších jevů v oblasti tvarosloví toponym je fakt, že jejich nejčastější využívání nebylo v nominativu, ale v nepřímých pádech. Až v novější době se nominativ objevuje více, a to díky úředním záznamům, seznamům míst, razítkům, tabulkám nebo dokonce díky jízdním řádům.³³

Pokud zůstaneme v obecné rovině, tak je třeba poznamenat, že v problematice tvarosloví, a to i u toponym cizích, narazíme na několik problémů. Jednou z takových obtíží je například změna čísla jednotného na množné, čímž se budeme zabývat v samostatné kapitole přímo u jednotlivých a konkrétních příkladů. Nejenže jména přecházejí ze singulárního tvaru do plurálního, ale mnohdy se spíše stávají pomnožnými, což komplikuje celkovou analýzu. Dále může přirozeně docházet ke změně rodu. I takové případy nalezneme u cizích mezopotamských toponym, což bude doloženo později. Takové kolísání je u jmen v plurálu a u jmen, které mají adjektivní původ. Mezi další tvaroslovné změny pak může patřit i odsouvání koncovek, zkracování, a tím způsobené jisté zlidovění názvu.

2.4 Význam toponomastiky pro ostatní odvětví vědy

Pro jazykovědu je důležité, že toponomastika napomáhá mapování jednotlivých toponym, jejich významů a celkového vývoje jazyka. Nezabývá se přímo tvary jednotlivých toponym, ale dokládá jejich existenci.

U zaniklých národů lze pomýšlet dokonce na to, že právě místní názvy jsou jedním z mála dochovaných důkazů existence jejich svébytného jazyka a kultury.³⁴

Pomocí toponomastiky lze zjistit i kulturní, hospodářský a sociální vývoj. Při práci lze najít mnoho odpovědí na otázky jak filologické, tak historické nebo geografické.

---

³³ ŠMILAUER, Vladimír: *Úvod do toponomastiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, str. 104

³⁴ tamtéž, str. 192.

3 Mezopotamská toponyma, jejich adaptace v českém deklinačním systému

3.1 Gramatická charakteristika toponym

3.1.1 Grafická podoba mezopotamských toponym

Mezi známými jmény (*Mezopotámie, Asýrie, Babylónie, Eufrat, Tigris atd.*) najdeme i názvy dosti neobvyklé. Jsou to víceslovné názvy, kde jsou jednotlivá slova někdy oddělena spojovníky (*Tell al-Vad, Jamút-Bál, Tell al-Savván*), což ale není podmínkou, a velice často bývá součástí jména jedno slovo, které se opakuje ve slovech významově podobných (*Tell Murejbet, Tell Abú, Tell Ukajr, Bít-Jakíni, Bít-Amukkáni*). Nejčastěji je to tedy slovo *tell*, které vyjadřuje lokaci objektu (města) na vyvýšeném místě. Výjimkou není ani použití více spojovníků v jednom názvu, mezi jednotlivými slovy (*Kár-Tukultí-Ninurta*). Zmiňujeme se o pravopisné podobě mezopotamských toponym, protože je důležité vědět, že ačkoliv se názvy mnohdy skládají z více slov (*Tell el Amarna, El Obeid atd.*), tak se neohýbají všechny části slova, ale pouze jedna (*Tell Ukajr – Gsg Tell Ukajru, Kár-Tukultí-Ninurta – Gsg Kár-Tukultí-Ninurty*).

3.1.2 Rod toponym

U toponym, jako vlastních jmen označujících neživé objekty, se uplatňuje jak mužský, ženský, tak i střední rod. Při jejich zařazování ke gramatickému rodu je většinou určující zakončení *Nsg*. Rozdílný přístup nastává při rozlišení českých a cizích místních jmen. Domácí názvy mají pevnější rodové určení, kdežto cizí toponyma si nezachovávají mluvnický rod z původních jazyků a o jejich rodovém zařazení rozhodují další jazykové činitele³⁵. Ta jména, která lze zařadit k některému z českých deklinačních typů, pak přebírají i rod.³⁶

Pokud nastane situace, kdy zařazení podle koncovky *Nsg* do deklinačního typu není příliš jednoznačné a přesné, tak je rodová příslušnost ovlivněna dalšími činiteli, např. stejným významovým okruhem, kam názvy patří.

---

³⁵ u singulárních jmen – jejich zakončení v *Nsg* a další začlenění do deklinačního systému češtiny

³⁶ *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986, str. 347.

Ke střednímu rodu se cizí toponyma řadí zpravidla tehdy, když jsou nesklonná a svým zakončením (*Ninive, Sipparu*) jsou pro český jazyk neobvyklá, a proto pak neodpovídají žádnému z deklinačních typů.

3.1.3 Číslo toponym

Vyjádření kategorie čísla je spojeno s jedinečností vlastních jmen, a proto se i toponyma vyskytují v prvé řadě v singuláru a protiklad singulár - plurál je nemožný. Některá toponyma jsou charakteristická svou vlastností pomnožnosti. V tom případě mluvíme o *pluralia tantum*³⁷ – pomnožných toponymech.

K pomnožným názvům patří pojmenování pohoří, souostroví, zemí a území i měst. U Mezopotámie a s ní souvisejícími toponymy, jsou to převážně právě města – *Súzy, Delfy, Mykény, Théby atd.* Jsou to jména, která mají plurálový morfém, který byl v češtině nahrazen morfémem domácím.³⁸ V mnoha případech došlo k adaptaci, ale některé názvy adaptovány nebyly. Pak se taková toponyma chovají jako sklonné singulární názvy (*Zagros, Tyros atd.*), nesklonné singulární názvy a nejméně jako názvy nesklonné plurálové.³⁹

3.1.4 Pád toponym

- **nominativ** – substantivu v tomto pádě se většinou přisuzuje predikát (*Ekallátum je lokalita neznámé polohy...*). Nominativ si ponechává poměrně velkou samostatnost, obzvláště v případě nominativu jmenovacího, který má funkci citativu⁴⁰. To znamená, že se substantivem, ke kterému jiné substantivum v nominativu jmenovacím patří, nemusí být ve shodě (*..mezi městem Ur a řekou Uknú..*).
- **genitiv** – bývá nejčastěji vyjádřením pádu neshodného přívlastku⁴¹ (*v rovinách Chúzistánu*). Téměř vždy má také funkci předložkového pádu (*západně od Kikúku*).
- **lokál** – je jediným pádem, který bez předložky neexistuje. Substantivum v lokále je vždy odpovědí na otázku „kde?“⁴² (*v jihozápadním Íránu*).

³⁷ *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986, str. 348.

³⁸ případ toponyma *Delfy* – z řec. *Delfoi* – čes. *Delfy*

³⁹ tamtéž, str. 349.

⁴⁰ *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 236.

⁴¹ *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986 str. 237.

3.1.5 Skloňování toponym (obecně)

Většina českých toponym se skloňuje bez problémů. Rozdílná situace ale nastává u cizích místních názvů. Ty se sice začlení k určitému paradigmatu obecných jmen a přijmou rod, který je pro dané paradigma typické, ale uvnitř paradigmatu se pak často vyskytují specifické odchylky a odlišnosti.

Některá cizí jména zůstávají nesklonná a rodem se pak zařazují k neutřům (viz výše). Obecně bychom mohli říci, že jsou to taková jména, která jsou ve své výslovnosti zakončena na *e, é, í, ó, ú, i, u* (*Ninive, Sipparu, Urartu, Mari atd.*) což je pro češtinu neobvyklé zakončení. Při výzkumu jsme našli i nesklonná jména, která jsou zakončena na *a, á*, a většinou jsou to víceslovné názvy, pro něž je charakteristické, že jedno ze slov je nesklonné vždy, ale v tomto případě jsou nesklonná obě (*Abú Hurajra, Tell Rubejdá atd.*).

3.2 Skloňování místních názvů

Zeměpisné názvy jsou singulárové i plurálové (pomnožné). Většinu singulárových jmen lze poměrně jednoznačně přiřadit k rodu a deklinačnímu typu, popřípadě podtypu, ale pomnožná jména tuto charakteristiku nemají.⁴³

3.2.1 Maskulina

⇒ Zakončení Nsg na souhlásku – tvrdou nebo obojetnou (vzor HRAD)

U těchto zeměpisných jmen se vyskytuje variantní deklinační formant v Gsg –*a/-u* a v Lsg –*u/-ě(e)*. U některých jmen dochází také ke změně tvarotvorného základu⁴⁴ (Nsg *Tigris* – Gsg *Tigridu*, Nsg *Zagros* – Gsg *Zagru*, Nsg *Tyros* – Gsg *Tyru*). Jak vidíme, tak k této obměně dochází u jmen končících na –*is, -os* atd. Zakončení Nsg je cizí a při deklinaci mizí.

V Gsg se kromě deklinačního formantu –*u* vyskytuje i formant –*a*. Tento jev postupem času ustupuje ve prospěch formantu –*u* (Gsg *Babylónu* × Gsg *Babylóna* – v publikacích staršího data).

V Lsg se taková variantnost vyskytuje u formantů –*u* a –*ě(e)*. Nejčastěji se tento jev vyskytuje právě u jmen, která jsou v Gsg zakončena na formant –*a*. Formant –*ě(e)* lze také brát jako projev zdomácnění místního názvu (*Egypt* – *Egyptě*).

---

⁴² *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986 str. 241.

⁴³ tamtéž, str. 366.

⁴⁴ tamtéž, str. 366.

⇒ Zakončení Nsg na souhlásku – měkkou nebo obojetnou (vzor STROJ)

Některá místní jména této kategorie často nerozhodně kolísají mezi rodem mužským a ženským. Zvláště u cizích jmen je zařazení obtížné (př. *Lagaš* × *Kiš*, *Kúš* atd.).

3.2.2 Feminina

Nejčastěji u zeměpisných jmen ženského rodu vyskytují vzory ŽENA, RŮŽE a PÍSEŇ. Vzor KOST se u mezopotamských toponym téměř nevyskytuje.

⇒ Zakončení Nsg na –a (vzor ŽENA, SÓJA⁴⁵)

Hodně záleží na souhlásce, která předchází koncovému –a. Pokud je to tvrdá nebo obojetná souhláska, řadíme jméno ke vzoru ŽENA (*Levanta*, *Borsippa*, *Tepe Gaura*, *Palestina* atd.). V dativu a lokálu potom před koncovým formantem –ě/e dochází k alternaci.

Jestliže je před koncovým formantem –a měkká souhláska – v našem případě nejčastěji j, skloňujeme toponymum podle podvzoru SÓJA (u jména *Trója*).

⇒ Zakončení Nsg na –e (vzor RŮŽE)

Tato jména jsou početně téměř na stejné úrovni jako jména, která svou deklinací náleží ke vzoru ŽENA, nebo HRAD. Mezi tato jména řadíme nejpoužívanější toponyma – *Mezopotámie*, *Asýrie*, *Sýrie*, *Babylónie*, *Médie* atd.

⇒ Zakončení Nsg na souhlásku

Základním vzorem této kategorie je PÍSEŇ. Skloňují se podle něj jména zakončená na –š, –ž, –d', –ň, –j (*Kúš*, *Tell Arpaččij*, *Umm Dabághij*, *Káneš*).

3.2.3 Neutra

U těchto jmen se uplatňuje singulárové paradigma vzorů MĚSTO, MOŘE, STAVENÍ⁴⁶ (*Džarmo*, *Chafádží*, *Megiddo* atd.). Navíc ke střednímu rodu řadíme všechna jména neskloňná.

Podle vzoru město se skloňují také všechna jména, která končí na –um (-ium, -eum) – př. *Malgium*; -ion – př. *Gordion*.

3.3 Pomnožná jména

Pomnožní místní názvy se vyskytují ve všech třech rodech. Nejčastěji jsou zakončena na –y, –e nebo –a. Jejich zařazení k rodům bývá často problematické.

⁴⁵ *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986 str. 372.

⁴⁶ tamtéž, str. 374.

Povědomí rodu je to oslabeno. Ke kolísání dochází tak často, že ani jednotliví činitelé, o kterých jsem se zmínila výše, nejsou jednoznačně určující.

⇒ Zakončení N na –y

Tato jména náleží buď k paradigmatu vzoru HRAD, pokud se jedná o maskulina, nebo vzoru ŽENA, když jsou to názvy rodu ženského. Vyskytují se i případy, kdy je možné řídit se podle adjektiva, které pomnožnému jménu předchází (*mocné Athény, zničení Delfy, dobyté Súsy* atd.).

Cizí pomnožná jména jsou zpravidla rodu ženského. Nejčastěji jsou to názvy místní(*Súsy, Delfy, Mykény, Théby, Athény* atd.).

⇒ Zakončení N na –e

V této kategorii se vyskytují maskulina i feminina. Častější jsou feminina, která se skloňují podle vzoru růže (*Pompeje, Plataje* atd.) a právě pouze ta se vyskytují ve výzkumu mezopotamských toponym. Maskulina náležící ke vzoru hrad ve zkoumaných publikacích nenajdeme.

4 Výzkum

4.1 Odborné monografie

4.1.1 Úvod

Jako monografie nazýváme takové publikace, které se snaží komplexně zpracovat jedno, a to obvykle úzce vymezené téma, ať už je to osobnost, problém, historické území apod. Je pravidlem, že takto zpracované dílo vzniklo pod vedením jednoho autora, reprezentujícího akademickou obec nebo jiné vědecké pracoviště. Takového autora pak můžeme nazývat kapacitou a odborníkem na vysoké odborné úrovni.

Pro svůj výzkum jsem vybrala dvě publikace, jejichž autory jsou uznávané autority z oboru historie starověku a oba se zabývají územím Mezopotámie a asyriologií.

- Prof. PhDr. Jan Burian, Csc., je významným historikem, který se od počátku šedesátých let 20. století zabývá výzkumem antických lokalit a publikováním na téma starověké civilizace (např. Světla a stíny antického velkoměsta; Publius Ovidius Naso, Římské impérium; Cesty starověkých civilizací atd.). V současné době přednáší na univerzitě v Trnavě.

- A. Leo Oppenheim (1904 – 1974) je jedním z nejvýznamnějších asyriologů. Byl editorem Chicagského asyrského slovníku a od roku 1955 zde pracoval v Orientálním ústavu a zároveň působil jako profesor orientálních studií na univerzitě v Chicagu. Jeho nejslavnějším dílem je **Starověká Mezopotámie: Portrét zaniklé civilizace**, kterou jsem podrobila analýze. Z anglického originálu publikaci přeložila Jana Pečírková a Jiří Prosecký, kteří jsou autory některých článků v níže zkoumaném časopisu Nový Orient.

Publikace jsou charakteristické hojným využíváním odborných názvů a předpokládá se, že čtenář je s daným tématem již blíže seznámen a neslyší o něm poprvé. Pro širokou veřejnost bývají takové knihy méně srozumitelné a obtížně čitelné.

Příklady místních názvů, potřebné pro výzkum, jsou shrnuty do dvou různě pojatých tabulek. První tabulka mapuje výskyt toponym ve tvarech všech sedmi pádů a druhá sleduje problematiku toponym v rámci jejich deklinačního paradigmatu, tzn. zařazení k jmennému rodu. Ke druhému zpracování informací je nutné podotknout, že

hodnoty v tabulce nezahrnují všechny výskyty pádových tvarů, ale vždy pouze jednoho zástupce všech pádů, který patří k náležitému vzoru.

❖ **Cesty starověkým civilizací**⁴⁷

Kniha se nezabývá pouze starověkou Mezopotámií, ale přesto je její informační základna velice bohatá a různorodá. Úsek týkající se Mezopotámie je rozdělen na několik podkapitol, které postupně rozebírají geografické uspořádání historického území, přírodní podmínky, obyvatelstvo a jeho obživu, obchod a společenský život. V dalších částech mapuje rozvoj měst jako center hospodářství a kultury a následně jako sídla vládců a králů. Autor se mnohdy zmiňuje i o zařazení míst do dnešní geografické mapy pro představu čtenářů, o jakém území se hovoří. Rozlišuje jednotlivá města podle důležitosti, vlivu a snahy vybojovat si vedoucí postavení nad ostatními. Časté jsou i zmínky o bojích s ostatními kmeny, které napadaly vnější hranice, a ohrožovaly tak běh života společnosti a schopnost samostatnosti vůči ostatním vyspělým civilizacím.

Společně s růstem moci a rozvojem měst, jak hospodářským, tak kulturním, autor upozorňuje na architektonické skvosty, kterými nebyly pouze chrámy, ale i paláce. Při popisu měst udává jejich polohu a případné podmínky k ovládnutí nebo porobení se ostatním.

Postupně se dostává až k zániku civilizace díky rostoucí moci okolních království, která byla sice mladší vznikem, ale mnohdy více vyspělejší v boji, nebo měla lepší podmínky pro obchod a expanzi, a tudíž se lépe prosazovala v mocenském boji.

❖ **Starověká Mezopotámie: Portrét zaniklé civilizace**⁴⁸

Tato obsáhlá publikace se plně zajímá o historii Mezopotámie. Je rozdělena do několika kapitol, ve kterých se zabývá zrozením Mezopotámie jako pojmu a zároveň obrovského území na Předním východě. Stejně jako většina dalších zkoumaných publikací se zpočátku zmiňuje o geografické otázce tohoto území a zdůrazňuje, jak jsou přírodní podmínky důležité pro pochopení obyvatelstva této země – které faktory ovlivňovaly úspěchy a které byly častým problémem ve stycích s ostatními etniky (např. nedůsledné zabezpečení hranic, snadná přístupnost, nedostatek surovinových zdrojů atd.).

Velký důraz je tu kladen na vztahy s okolními státy – obchod, expanze, boje. Obchod byl totiž jedním z možných způsobů, jak se uživit (když nepočítáme rozvinuté zemědělství), a proto bylo důležité udržovat vzájemné styky, přátelské alespoň na bázi

⁴⁷ BURIAN, Jan. *Cesty starověkých civilizací*. Praha : Práce, 1973.

⁴⁸ Oppenheim, A. Leo: *Starověká Mezopotámie: Portrét zaniklé civilizace*. Praha: Academia, 2001.

obchodní spolupráce. Surovinová zásoba Mezopotámie byla minimální a byla tedy silně závislá na dovozu z ostatních zemí. Poznáváme zde jména obchodních stezek, možných způsobů dopravy a nejdůležitějších obchodních partnerů. Do pozadí ale není zatažena ani samotná historie Mezopotámie a její vnitřní konflikty. Výklad této problematiky ale není hlavním tématem publikace.

4.1.2. Začlenění toponym do deklinačního systému českých substantiv

Tabulka 1: Výskyt a rozdělení toponym v odborných publikacích podle tvarů v jednotlivých pádech

	Cesty starověkých civilizací ⁴⁹	Starověká Mezopotámie ⁵⁰
nominativ	37	60
genitiv	53	93
dativ	2	9
akuzativ	5	9
vokativ	0	0
lokál	23	52
instrumentál	8	17

Jak tabulka ukazuje, vyskytují se tvary všech pádů (mimo vokativu). Převaha genitivů nad nominativy ukazuje, že použití jmenovacího nominativu nebylo tak časté, stejně jako výskyt výčtů jednotlivých jmen. Zmiňujeme to zde z toho důvodu, že pokud se v dalších tabulkách vyskytne nebývalý počet nominativů, tak nominativy jmenovací a výčty jmen jsou toho velkou příčinou.

Podle počtu výskytu tvarů lze rozlišit obě publikace na základě jejich obsáhlosti. V prvním případě vidíme převahu genitivů (53) nad nominativy (37) a zároveň blízkost lokálů (23). Objevuje se zde i instrumentál (8) a akuzativ (5) s dativem (2). V druhém případě je počet výskytu jednotlivých tvarů již mnohem větší. Našla jsem zde 93 genitivních tvarů. Velice blízko k počtu nominativů tu tentokrát není genitiv, ale lokál (srov. N 60 a L 52). Silné zastoupení je zde i instrumentálních tvarů (17). Akuzativ i dativ jsou na tom početně stejně (9).

⁴⁹ BURIAN, Jan. *Cesty starověkých civilizací*. Praha : Práce, 1973.

⁵⁰ Oppenheim, A. Leo: *Starověká Mezopotámie: Portrét zaniklé civilizace*. Praha: Academia, 2001.

❖ Cesty starověkých civilizací

Autor se v této publikaci pohybuje v okruhu místních názvů významných archeologických nalezišť (*El Obeid* – srov. v jiných publikacích *El Obejd*, *Džemdžet-Nasr*, *Ešnunna* atd.). Problematika jmenovacího nominativu je zde zřetelná pouze v několika příkladech (*..poblíž dnešních osad Mullafat a Džarmo, na pahorku El Obeid, hlavními středisky města Kiš, Nippur, Umma...., v osadě Dur Untaš*). V ostatních případech dochází k adaptaci toponym (*..území sevřené tokem předoasijských řek Eufratu a Tigridu, nedaleko města Kiše a Nippuru* atd.). Stejně jako u následujících zkoumaných publikací jsou genitiv, lokál a instrumentál pády, které vyjadřují spjatost s místem – určení místa, spojitost s jiným místem atd. (*..spojovala jižní Mezopotámii se sousedním Elamem, v Uruku, v El-Obeidu, ..západně od Vanského jezera..* atd.).

❖ Starověká Mezopotámie: Portrét zaniklé civilizace

Situace s nominativy jmenovacími je podobná i zde. Vyskytuje se jich pouze několik (*k pohoří Zagros, okolo řeky Chábúr, s Malgium*). Ostatní nominativy zastávají klasickou funkci podmětu (*Mezopotámie byla..., Babylónie vznikla..* atd.). Více než u ostatních publikací, se zde objevují dativy (*Tauru, Opidu, Ugaritu* atd.) a akuzativy (*Kalach, Nil, Damašek* atd.). Vedle jmen plně se týkajících území Mezopotámie zde najdeme i mnoho dalších (*Nil, Damašek, Perský záliv, Egypt* atd.).

4.1.3 Skloňování toponym základě jejich přiřazení k deklinačním typům

Tabulka 2: Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory (případně podvzory) ve zkoumaných odborných monografiích

	Cesty starověkých civilizací	Starověká Mezopotámie
pán	0	0
hrad/les	17	64
muž	0	0
stroj	3	5
žena	6	23
sója – podtyp vzoru žena	0	0
růže	11	10
píseň	2	2
kost	0	0
město	2	7
moře	0	2

stavení	0	0
nesklonná jména (řazena k neutřím)	6	23

Jednou ze zajímavostí, které jsou charakteristické pro zkoumané publikace, je podobný počet maskulin a feminin skloňujících se podle vzorů HRAD a RŮŽE.

Maskulina zakončená v Nsg na tvrdou nebo obojetnou souhlásku se vyskytují v celkovém počtu 15 a 62 jmen (*El Obeid, Uruk, Elam, Akkad, Omán, Magan, Fírúzábád, Charrán* a další). V případě první publikace (Cesty starověkých civilizací) se vyskytuje případ jména *Bagdád*, která má v Gsg formant –a (*Babylón – Babylóna*). Je to způsobeno stářím publikace a tento jev postupně ustupuje a je nahrazen formantem –u. Variantní formant v Gsg –a a v Lsg –ě(e) se vyskytuje u dvou jmen v případě obou publikací (již zmíněný *Babylón, Egypt, Opis – Opida*). Maskulina zakončená v Nsg na měkkou nebo obojetnou souhlásku, tedy ta, která se skloňují podle vzoru stroj, jsou zastoupená počtem 3 a 5 (*Arslan Taš, Lagaš, Kiš, Tupliaš* atd.).

V oblasti feminin se nejčastěji vyskytují jména, která se skloňují podle vzoru RŮŽE, ŽENA a PÍSEŇ. Vzor ŽENA zastupuje substantiva, která jsou v Nsg zakončena na –a a častější jsou v druhé publikaci (Starověká Mezopotámie) – v celkovém počtu 23 jmen (*Meluchcha, Ešnunna, Hatra, Kár-Tukultí-Ninurta, Tell Amarna* atd.). Ke vzoru RŮŽE jsou pak řazena ta jména, která končí v Nsg na –e (*Asýrie, Mezopotámie, Sýrie* a další). Vzor PÍSEŇ je pak zastoupen jmény jako *Káneš, Karchemiš* atd.

Neutra jsou v tomto případě zastoupena spíše nesklonnými jmény, která k nim řadíme, ale najdeme zde i několik toponym vzoru MĚSTO (*Džarmo, Vanské jezero, Aleppo, Mohendžo-daro, Judsko, Sippar-Amnánium, Šaduppúm, Gutium a Malgium*) a moře (*Kaspické moře a Egejské moře*).

Samostatnou skupinou jsou pomnožná jména – *pluralia tantum*, která zde najdeme v podobě jména Súzy (v obou příkladech), Zagroské hory, což je unikátní tvar, který byl nalezen pouze v publikaci Cesty starověkých civilizací.

4.2 Encyklopedie

4.2.1 Úvod

Pojem encyklopedie lze definovat jako strukturované dílo, které se snaží představit poznatky týkající se jednoho, nebo obecně všech oborů.

Encyklopedie mohou být zaměřené obecně, nebo se mohou specializovat na určitý okruh hesel, nebo dokonce na jistou zeměpisnou či kulturní oblast. Podle vnitřního uspořádání je dělíme na ty s abecedním řazením a na ty, které obsahují řazení podle určitých kategorií.

Vybrala jsem dvě encyklopedie, z níž jedna se zabývá uměním a zahrnuje oblast Předního Východu, a druhá je spíše heslářem pro vysvětlení pojmů a názvů z oblasti Mezopotámie a přilehlých míst. Jsou to publikace velice často citované, ať už v monografiích, nebo člácích a díky způsobu zpracování patří mezi jedny z nejpoužívanějších při studiu této problematiky

❖ **Umění světa: Starověké kultury Předního východu**⁵¹

Oddíl, který se zabývá územím starověké Mezopotámie, má asi 65 stran. Autor se zpočátku zmiňuje o dnešním přibližném umístění lokalit, o kterých píše ve své, o geografických podmínkách a počátcích měst. Postupně, podle běhu dějin, přechází k rozvoji měst a vzniku prvních architektonických skvostů – chrámů, paláců. Pokračuje určením měst jako center umění, kultury, života i politiky a zmiňuje se také, jak se kultura a umění měnila v jednotlivých letech, při válkách, pádech měst a zánicích dynastií.

Tuto publikaci řadím k encyklopediím z důvodu obsáhlosti a tematické ustálenosti. V tomto případě je to encyklopedie, která neřadí jednotlivé pojmy abecedně za sebou, ale zabývá se jedním okruhem lidské činnosti – jak působil na život lidí na různých místech.

❖ **Encyklopedie starověkého Předního východu**⁵²

Jedná se o encyklopedie, která si dala za úkol posbírat všechny názvy měst, chrámů, paláců a dalších pojmů, které se vyskytují v publikacích o Předním východě. Jednotlivá hesla jsou řazena v abecedním pořadí a ke každému náleží vysvětlení, popřípadě umístění a možné nálezy, které zde byly objeveny při vykopávkách. Na samém konci je pak uveden seznam jmen a pojmů, mapy a poznámky. Pro svůj výzkum jsem vybrala

---

⁵¹ GARBINI, G.: *Umění světa: Starověké kultury Předního východu*. Praha: Artia, 1971.

⁵² PROSECKÝ, J.: *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Nakladatelství Libri, 2003.

jen ta jména, která přímo souvisela se starověkou Mezopotámií, nebo pro toto území měla důležitý význam a často se v publikacích o Mezopotámii vyskytovala. Často jsem také při své práci tuto encyklopedii použila pro vysvětlení dnes méně známých lokalit.

IV.2.2. Začlenění toponym do deklinačního systému českých substantiv

Tabulka 3: Výskyt a rozdělení toponym v encyklopediích podle tvarů v jednotlivých pádech

	Umění světa ⁵³	Encyklopedie SPV ⁵⁴
nominativ	17	132
genitiv	64	102
dativ	5	4
akuzativ	4	2
vokativ	0	0
lokál	44	34
instrumentál	1	17

Z tabulky vidíme, že mezi oběma zkoumanými publikacemi je již v počtu zastoupených tvarů velký rozdíl. Velkou roli na tom jistě má rozdílná obsáhlost obou encyklopedií. První se Mezopotámií zabývala pouze jako jednou z mnoha částí svého výkladu, kdežto v druhé znatelně převažovaly informace týkající se právě tohoto území, nebo území přilehlého. Obecně lze konstatovat, že v prvním případě došlo k adaptaci místních jmen ve viditelné míře, jak uvádím v tabulce. Genitivy (64) silně převažují nominativní tvary (17), a dokonce se v tomto případě poprvé stalo, že i lokál (44) se vyskytoval častěji, než nominativ.

V druhém případě je vidět lehká převaha nominativu (132) nad genitivem (102) i ostatními pády, což je způsobeno velmi častým využíváním jmenovacího nominativu. Podotýkám, že jsem do výzkumu nezahrnovala nominativní tvary v počátcích hesel (**Akkad** – lokalita neznámého původu...). Zajímala jsem se pouze o morfologické adaptace při vysvětlování daných termínů. Stejně tak jsem u těchto publikací do výzkumu nezapočítávala výchyty jednotlivých lokalit, které byly také velmi časté.

⁵³ GARBINI, G.: *Umění světa: Starověké kultury Předního východu*. Praha: Artia, 1971.

⁵⁴ PROSECKÝ, J.: *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Nakladatelství Libri, 2003.

Zajímavostí je, že v této encyklopedii najdeme oproti ostatním publikacím početně více příkladů na instrumentální tvar (17).

❖ **Umění světa: Starověké kultury Předního východu**

Autor zde hojně využívá obecně známé názvy, ale i těm méně známým se nevyhne. Objevuje se zde jméno *Tell Chassúna* (v nominativu jmenovacím), *Tepe Siyalk* (v genitivu *Tepe Siyalku*) nebo *Tell Chaláf* (v nominativu jmenovacím). Zajímavé, že při srovnání těchto jmen s Encyklopedií starověkého Předního východu jsem místo *Tell Chassúna* našla podobnou lokalitu pojmem *Tell Hassúna*⁵⁵. Dochází zde k porovnání jmen s názvy z jiných jazyků nebo podobami, které se objevují v Bibli (*Uruku – Erech*). Díky srovnávání jmen a hledání významů jsem našla další pravopisné rozdíly v místních názvech, ale většinou se jednalo pouze o drobné nuance (*Abú Šahrejn – Abú Šahrajn*⁵⁶). Díky mezikulturním vlivům se setkáváme s toponymy, která náležejí k jinému území, ale jsou zde uvedena, protože památky nebo objevy na nich nalezené měli např. shodné znaky, nebo jsou to doklady toho, jak se kultury navzájem ovlivňovaly (*Asuán, Nil, Jordán, Jericho* atd.).

Důvod, proč je zde tak hojný výskyt tvarů v gen. a loc., je velice jednoduchý. Častou formulací tu totiž bylo určení místa (*soška z Obejdu, ruiny Jericha, „Dáma z Varky“, v Babylónii, váza ze Sammary* atd.). Nominativy jsou z větší části v pozici nominativu jmenovacím. Samostatné nominativy (*Mezopotámie se nacházela..*) nejsou příliš časté a vyskytuje se jich velmi málo.

❖ **Encyklopedie starověkého Předního východu**

K analýze jsem využila vysvětlení 99 místních názvů. Z větší části jsou to jména, která nejsou známá ze středoškolských učebnic a setkáváme se s nimi až u vědeckých publikací nebo při studiu na univerzitě. Při výkladu jednotlivých hesel autoři využívali jednotného vzorce. Nejprve toponymum přiřadili k dnešnímu názvu místa, nebo uvedli aspoň vzdálenost od nejbližšího města (*Abú Salábích – lokalita 140 km od Bagdádu..*), dále byl místní název srovnán s jinými názvy téhož místa, ale v jazyce jiných starověkých národů nebo v Bibli (akkadské, asyrské – *Ararat – Urartu – Arardi*). U výkladů zemí (Asýrie, Babylónie atd.) pak autoři vysvětlují, proč se daná země jmenuje zrovna takto. Pokud se ve vysvětlení objevil název, který již vysvětlen byl, nebo bude

---

⁵⁵ **Tell Hassúna** – archeologická lokalita 35 km jižně od Mosulu(Irák).

⁵⁶ **Abú Šahrajn** – Eridu

až později, tak u něho bylo do závorky přiřazeno alespoň přibližné zařazení do dnešního státu.

Převahu tvarů v nom. v tomto případě zapříčiňuje výskyt mnoha takových vysvětlujícím názvů (*Babylón – akkadsky Báb-ilim, Babilia, sumersky Kadingirra* atd.) a nominativů jmenovacích. Příčina výskytu genitivů a lokálů je stejná jako u předchozí publikace – určení místa. Instrumentál je tu pádem, který vyjadřuje buď boje mezi jednotlivými městy, což se jako charakteristika pojmu, také objevovalo, nebo vyjadřuje taktéž umístění (...*jádrem byla oblast, která tvořila trojúhelník městy Aššurem, Ninive a Kalachem.*).

IV.2.3. Skloňování toponym na základě jejich přiřazení k deklinačním typům

Tabulka 4: Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory (případně podvzory) ve zkoumaných encyklopediích

	Umění světa	Encyklopedie SKPV
pán	0	0
hrad/les	33	58
muž	0	0
stroj	2	1
žena	12	15
sója (podtyp typu žena)	0	4
růže	4	6
píseň	1	2
kost	0	0
město	1	6
moře	1	1
stavení	2	1
nesklonná j. (řadí se k neutřím)	9	18

Nejčastějšími názvy, která se v encyklopediích vyskytovala, najdeme maskulina neživotná zakončená v Nsg na tvrdou nebo obojetnou souhlásku a patřící tedy ke vzoru HRAD. V početním zastoupení je to 33 a 58 jmen, která náleží k tomuto deklinačnímu paradigmatu. Variantní deklinační formant v Gsg –a a v Lsg -e(ě), který řadím k podtypu LES, se ve zkoumaných encyklopediích nevyskytuje. Najde zde ale celkem

dva příklady (v první publikaci se objevují oba dva a v druhé pouze 1) toponyma, které se skloňuje podle vzoru STROJ (*Kiš, Lagaš*).

U feminin je nejčastějším vzorem ŽENA (12 a 15 příkladů) a v druhé publikaci najdeme i místní názvy, skloňující se podle podvzoru SÓJA, který jsem do tabulky zařadila taky jako samostatnou část zkoumaných feminin (*Násirija, Díváníja* atd.). Stejně tak zde najdeme substantiva, která patří ke vzorům RŮŽE (*Anatólie, Asýrie* atd.) a PÍSEŇ (*Karchemiš*).

U těchto dvou publikací se objevil problém ve skloňování substantiva Kiš. V **Umění světa** je dané toponymum skloňováno jako maskulinum podle vzoru STROJ, kdežto v **Encyklopedii starověkého Předního východu** je řazen k femininům a skloňován podle vzoru PÍSEŇ.

Neutra se objevovala také hojněji než v jiných publikacích. Jak vidíme v tabulce, tak nejčastější byla ta neutra, která se skloňovala podle vzoru MĚSTO (*Džarmo, Turecko, Aleppo, Neribtum* atd.). K neutřům také řadíme všechna jména nesklonná (*Nihávendu, Mosulu, Mari, Kirkúku, Urartu*), kterých v druhém případě bylo např. více než feminin, náležejících ke vzoru žena. Najdeme zde i zástupce vzoru MOŘE (*Mrtvé moře*) a STAVENÍ (*Chafádží Antilibanonské pohoří*).

Mezi toponymy se tu vyskytují i toponyma pomnožná. V těchto dvou encyklopediích je tím nejčastějším *pluralia tantum* název *Súzy*. V tabulce jsou zařazena mezi feminina skloňující se podle vzoru ŽENA, což je určeno podle původního názvu Súz – *Súziána*.

4.3 Populárně-naučné publikace

4.3.1 Úvod

Populárně-naučné publikace jsou knihy určené pro co nejširší okruh čtenářů. Informace v nich jsou seriózní a zároveň podávané způsobem přijatelným pro všechny.

Pro výzkum jsem vybrala dva tituly. Jeden, zabývající se pouze Mezopotámií, a druhý s fakty z více zemí, což vytvářelo rozdílnost v obsáhlosti zkoumaného materiálu.

❖ **Mezopotámie : 34. století př. n. l. až 539 př. n. l.**⁵⁷

Knihy je rozdělena na mnoho kapitol, a pouze některé z nich byly použitelné k výzkumu. Zabývala jsem se hlavně těmito oddíly:

- *Předmluva* – jejím cílem je seznámení se se základními informacemi, které se bezprostředně týkají umístění Mezopotámie, kulturního vývoje a výzkumu území.
- *Dějiny* – obsáhlá kapitola pojednává o bojích obyvatel, výstavbě měst, sporech se sousedními i vzdálenějšími zeměmi.
- *Země a rozvoj měst* – již podrobnější informace o jednotlivých městech a městských státech, jejich vzájemných bojích, výstavbě, umístění a kulturních památkách.
- *Hospodářský život, Prostor a čas, Písemnictví a vědění* – v těchto třech kapitolách bylo už méně materiálu. Z mezopotamských toponym se tu objevovala hospodářská střediska, města se známými knihovny jako s centry moudrosti nebo názvy měst, která svou výstavbou měla být nadčasová (kapitola Prostor a čas).

❖ **Egypt'ané a první civilizace: Cesty, objevy a rekonstrukce**⁵⁸

Zde je problematice Mezopotámie věnováno přibližně 61 stránek, na kterých, jak už název napovídá, najdeme ponejvíce informace o nalezištích starověkých měst, jejich lokaci a objevech artefaktů, které mapují kulturu a vývoj v dané oblasti.

Starověké názvy míst jsou tu následně nahrazovány dnešními pojmenováními, a pokud se jedná o zaniklé místo (město, pahorek atd.), tak je udána alespoň přibližná dnešní poloha. Čtenář je obeznámen se základními pojmy výzkumu, objevy i se jmény nejznámějších prozkoumaných míst.

---

⁵⁷ GLASSNER, J.: *Mezopotámie: 34. století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

⁵⁸ *Egypt'ané a první civilizace: Cesty, objevy, rekonstrukce.* Praha: Knižní klub, 2000.

IV.3.2. Začlenění toponym do deklinačního systému českých substantiv

Tabulka 5: Výskyt a rozdělení toponym v populárně-naučných publikacích podle tvarů v jednotlivých pádech

	Mezopotámie ⁵⁹	Egypt'ané a první civilizace ⁶⁰
nominativ	83	51
genitiv	42	22
dativ	0	0
akuzativ	6	1
vokativ	0	0
lokál	29	7
instrumentál	11	1

Při prvním pohledu do tabulky lze obecně říci, že populárně-naučné publikace jsou velice bohaté na zkoumaný materiál, ale rozhodně se množstvím a rozmanitostí toponym nedají srovnávat s informacemi v odborných publikacích nebo encyklopediích, jak jsme mohli vidět v předchozích dvou kapitolách. Ačkoliv se jedná, dle výzkumu, o knihy, kde se toponyma adaptovala v českém deklinačním systému substantiv ve velké míře, můžeme stále vidět převahu nominativních tvarů. V mnoha případech se jedná o nominativ jmenovací, který je v hojné míře využíván ve spojeních, kde je problematické skloňování místního názvu. Autor se mnohdy raději uchýlí k tomuto způsobu prvního seznámení s danou lokalitou. Při další zmínce už bývají toponyma ve většině případů skloňována (pokud je to možné) dle českého deklinačního systému. Vyvolává to téměř pocit nejistoty autora, jak jméno skloňovat, jak s ním zacházet a jak ho zařadit do textu. Častý je také výčet jmen, který počet nominativních tvarů silně zvyšuje.

❖ **GLASSNER, J.: *Mezopotámie : 34. století př. n. l. až 539 př. n.***

Vedle známých jmen (*Eufkrat, Tigris, Irák, Zagros, Írán, Lagaš, Egypt, Umma, Mezopotámie, Asýrie, Sýrie, Babylónie a další*) se tu vyskytují jména, která nenajdeme ani ve člancích, nebo v učebnicích, ze kterých jsem čerpala informace. Ty nejméně známé a také často nejdelší jména najdeme nejčastěji pouze v nominativu (*Bít-Agusi, Kár-Tukultí-Ninurta, Charadum, Maškan-šápir atd.*). V dalších pádech se pak objevují např. *Dúr-Šarru-kén, Chanigalbat, Kújundžuk nebo Chúrsábád.*

⁵⁹ GLASSNER, J.: *Mezopotámie: 34. století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

⁶⁰ *Egypt'ané a první civilizace: Cesty, objevy, rekonstrukce.* Praha: Knižní klub, 2000.

Zajímavé je, že ani zde se nevyskytují věty nebo slovní spojení, ve kterých by jméno bylo v dativní pozici. Nejedná se o problematický pád, ale jak je vidět, tak vedle vokativu je to nejméně používaný pád.

❖ *Egypt'ané a první civilizace: Cesty, objevy, rekonstrukce*

Nejedná se o publikaci zaměřenou pouze na dějiny Mezopotámie, proto by se mohlo zdát, že zkoumaného materiálu bude podstatně méně, než tomu tak bylo u předešlé publikace, ale podle tabulky vidíme, že rozdíl není tak velký, a to hlavně v oblasti nominativů a genitivů. Opět téměř o polovinu nominativní tvary převažují tvary genitivní. V tomto případě to není z tak velké části zásluhou nominativu jmenovacího, ale zde primární roli nominativu hrají výčty toponym. Autor vyjmenovává nejčastěji bojující státy, význačná města nebo řeky.

I zde najdeme spoustu neznámých a obtížně se adaptujících místních názvů. V nominativu se objevují např. tato jména: *Diwaniyah*, *Šatt al-Arab* (název řeky) nebo *Tell el Mukajjar*.

Ostatní pády jsou zastoupeny velice sporadicky.

IV.3.3 Skloňování toponym na základě jejich přiřazení k deklinačním typům

Tabulka 6: *Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory (případně podvzory) ve zkoumaných populárně-naučných publikacích*

	Mezopotámie	Egypt'ané a první civilizace
pán	0	0
hrad/les	38	35
muž	0	0
stroj	2	1
žena	16	6
sója – podtyp vzoru žena	1	0
růže	8	2
píseň	2	0
kost	0	0
město	2	3
moře	0	0
stavení	1	1
nesklonná j. (řadí se k neutráům)	20	11

V obou publikacích převládají toponyma mužského rodu zakončená v Nsg tvrdou nebo obojetnou souhlásku, a patří tedy ke vzoru hrad. Početně se jedná o 37 a 35 místních názvů, které spadají do této kategorie, ale jedná se pouze o tvary, které plně korespondují s koncovkami vzoru HRAD. Variantní deklinační formant v Gsg se vyskytuje v prvním případě u jednoho jména (*Egypt*) a v druhém dokonce u žádného maskulina tohoto typu. V tabulce jsem tuto možnost nezařadila ke vzoru hrad, ale k samostatnému podvzoru LES.

Zastoupení jmen, která se řadí ke vzoru stroj – jsou tedy zakončena v Nsg na měkkou nebo obojetnou souhlásku, není tak časté, a to v žádném ze zkoumaných materiálových základů. V tomto případě se jmenovitě jedná pouze o názvy *Lagaš*, který se vyskytuje v obou publikacích, a *Keš* (mužský protějšek – jiný název pro město Kiš).

U feminin jsou nejpočetnější jména vzoru žena – u první publikace 17, u druhé 6 toponym. Jedná ve většině případů o toponyma, která před koncovým –a v Nsg mají tvrdou nebo obojetnou souhlásku, ale v jednom případě (*Tell Fachcháríja*) je využit i podvzor sója. Ve skupině názvů spadajících pod vzor růže najdeme ty nejnámější jména (*Mezopotámie, Babylónie, Sýrie atd.*). Ke vzoru píseň jsem zařadila dvě jména – *Kiš a Mukiš*. Jsou to názvy, které vykazují jisté problematické zařazení, protože by mohly být zařazeny také ke vzoru stroj. U těchto dvou skupin je velice zřetelná možnost kolísání mezi mužským a ženským rodem.

Neutra jsou zde zastoupena hlavně vzorem MĚSTO (2 a 3 příklady), ale v daných publikacích najdeme i zástupce rodu stavení, a samozřejmě sem řadíme i názvy nesklonné, které v tabulce řadím samostatně. Ke vzoru město patří jména *Allepo* a *Malgium*, které je jednou z výjimek v tom směru, že koncovka v Nsg je –um a ne –o, jak je tomu u jiných jmen tohoto skloňování. Názvy *Chafádží* a *Meziříčí* řadíme ke vzoru stavení. *Meziříčí* je také jediným použitým exonymem, a to pouze v druhé publikaci.

Zvláštní skupinou jsou pomnožná jména. V tomto případě je to jenom jedno jméno – *Súsy*. Jedná se tedy o název místa, který zařadíme k femininům a dle zakončení Nsg na –y ke vzoru žena.

Dále se tu najdeme i místní názvy, u kterých při deklinaci dochází ke změně tvarotvorného základu. Nejčastěji jsou to jména: *Tigris (Tigris)*, *Zagros (Zagrus)*, *Taurus (Taurus)* nebo *Tell Afis (Tell Afid)*.

4.4 Nový Orient a použití mezopotamských toponym

4.4.1 Úvod

Pro svůj výzkum jsem vybrala několik čísel Nového Orientu, a to jako jednoho z nejznámějších časopisů se zaměřením na starověk a starověké civilizace. Jedná se o čtvrtletník Orientálního ústavu Akademie věd české republiky, který vychází již od roku 1945. Úkolem časopisu je seznámit širokou veřejnost se zeměmi Asie a Afriky, a to sice populární, ale ve faktografickém ohledu seriózní metodou. Najdeme zde témata jak historická, tak z oblasti náboženství, současné politiky nebo literatury. Ačkoliv je to časopis vhodný pro všechny okruhy čtenářů, tak je přednostně určen hlavně studentům, pedagogům a novinářům.

Pro větší materiálovou základnu jsem prošla ročníky 2000 – 2008, ale ne všude a vždy bylo možné najít článek o Mezopotámii. Rozhodně to není téma tak populární a časté jako např. starověký Egypt.

Jedná se tedy celkem o deset článků – tři z roku 2002, dva z roku 2003, taktéž dva z roku 2004, jeden z roku 2005 a dva z roku 2006. Autoři článků jsou známé kapacity z oboru, ať už se jedná o Nea Novákovou nebo Blahoslava Hrušku, z jehož pera zde využiji dokonce 6 článků. Nea Nováková působí na Univerzitě Karlově a Blahoslav Hruška byl známým českým archeologem, sumerologem, asyriologem a religionistou, který působil v Orientálním ústavu Akademie věd a na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy.

Tematicky i počtem použitelných informací se články velice liší. Nejbohatší jsou články o městech, méně obsáhlé jsou pak články o mezopotamských mýtech a legendách, ale zde zase najdeme rarity, např. ohledně tvarů vlastních jmen, které se jinde nevyskytují, a to dokonce ani v jiných publikacích.

Jsou zde zastoupeny jak dnešní názvy míst, tak starověké, a dokonce i mytické. K takovým pak bývá přiřazena interpretace a název existujícího místa.

4.4.2 Začlenění toponym do deklinačního systému českých substantiv

Tabulka 7: Výskyt a rozdělení toponym ve vybraných ročnících časopisu *Nový Orient* podle tvarů v jednotlivých pádech

	Nováková ⁶¹	Pecha ⁶²	Prosecký ⁶³	Hruška 1 ⁶⁴	Hruška 2 ⁶⁵	Hruška 3 ⁶⁶	Pečirková ⁶⁷	Hruška 4 ⁶⁸	Hruška 5 ⁶⁹	Hruška 6 ⁷⁰
nom.	1	8	4	5	7	6	10	9	11	4
gen.	4	31	8	8	15	5	1	11	4	0
dat.	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
ak. u.	0	0	2	2	0	2	0	0	0	0
vok.	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
lok.	2	6	10	2	3	3	2	9	6	1
inst.	0	0	0	3	0	0	0	0	2	0

❖ Nea Nováková: Harém ve starobabylonském období

V krátkém článku Novákové najdeme celkem sedm místních názvů. Zajímavé je, že se nejedná o známá místa, jak tomu bylo například v učebnicích, ale o názvy nové. Mezi

⁶¹ NOVÁKOVÁ, N.: Harém ve starobabylonském období. *Nový Orient : populárně vědecký měsíčník*. 2003, 5, s. 214 - 218.

⁶² PECHA, L.: Amorejci v Babilónii. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2003, 6, s. 273 – 279.

⁶³ PROSECKÝ, J.: Vybudujeme si město a věž ... . *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2006, 3, s. 13 – 17.

⁶⁴ HRUŠKA, B.: Mezopotamské stvořitelství mýty v textech Starého zákona. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2006, 4, s. 12 – 14.

⁶⁵ HRUŠKA, B.: Bilgames, Enkidu a podsvětí. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2002, 3, s. 73 – 80.

⁶⁶ HRUŠKA, B.: Bilgames ulehl a nezvedá se více .... . *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2002, 6, s. 189 – 195.

⁶⁷ PEČÍRKOVÁ, J.: Asyrský rituál „náhradního krále“. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2002, 10, s. 338 – 340.

⁶⁸ HRUŠKA, B.: Sumerický Ur: Tajemství královských hrobek. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2004, 4, s. 21 – 24.

⁶⁹ HRUŠKA, B.: Představy Sumerů o krajině užitek a estetické. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2004, 1, s. 13 – 18.

⁷⁰ HRUŠKA, B.: Posvátné stromy a rostliny ve starověké Mezopotámii. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2005, 4, s. 25.

ně patří *Katna*, *Jamchad*⁷¹, nebo dokonce jméno zajímavé svou grafickou podobou – *MAŠ.KAR.RA*.

V počtu pádových forem převládají genitivní tvary, následovány lokály a jedním nominativem jmenovacím (z *království Katna*⁷²). Problém by mohl nastat u spojení z *MAŠ.KAR.RA*⁷³. Tento název se již jinde nevyskytuje, takže nemůžeme s přesností říci, zda je to opět nominativ jmenovací, nebo genitiv. V tomto případě jsem přiklonila ke genitivu.

❖ Lukáš Pecha: Amorejci v Babylónii

Tento článek je již mnohem bohatší na informace, než předchozí, ale předčí i všechny zbývající. V tabulce vidíme, že se zde objevuje až 31 genitivů místních názvů, dále 8 nominativů a 6 lokálů. Jak jsem již poznamenala, nejedná se o výzkum jednoho toponyma, ale všech toponym, která se v daném článku vyskytují. Chci tím zmapovat, do jaké míry a zda vůbec se cizí toponyma začleňují do českého deklinačního systému a jaké potíže při začleňování nastávají.

Nevyskytují se tu žádná méně známá jména, a dokonce zde jsou i menší problémy se zařazením, ačkoliv najdeme opět několik jmen v nominativu jmenovací, tedy s jinou pádovou pozicí ve větě – např. *ve městě Ur*⁷⁴, *z měst Ešnunna a Isin*⁷⁵, *jsou známá pod názvem Sippar-Jachrurum a Sippar-Amnánium*⁷⁶.

❖ Jiří Prosecký: Vybudujeme si město a věž ...

Zde se opět vedle známých názvů najdou nám názvy zcela cizí: *Bábel*, *Nikomédie*, *Tudela* nebo, *Amran ibn Ali*. Také je tu první srovnání jména starověkého se jménem dnešním: *Borsippa* = *Birs Nimrúd*. Problematické určení pádu není tak časté, jako v předchozím článku. Je to pouze případ spojení *od pahorku Amran ibn Ali*⁷⁷, v němž je jméno v pozici nominativu jmenovacího. Není tím myšlena pozice nominativu jmenovacího, ale problém nemožnosti vytvoření genitivního tvaru. Celkem jsem našla 24 místních názvů a početně nejsilnějším pádem se stal lokál, který je hned následován genitivem.

---

⁷¹ **Jamchad** – jméno království, které existovalo asi v letech 1800 – 1650 př. Kr. v severní Sýrii a jež je doloženo z textů z Mari a Alalachu.

⁷² NOVÁKOVÁ, N.: Harém ve starobabylonském období. *Nový Orient : populárně vědecký měsíčník*. 2003, 5, s. 214.

⁷³ tamtéž, s. 218.

⁷⁴ PECHA, L.: Amorejci v Babylónii. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2003, 6, s. 274.

⁷⁵ tamtéž, str. 274.

⁷⁶ tamtéž, str. 279.

⁷⁷ PROSECKÝ, J.: Vybudujeme si město a věž ... . *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2006, 3, s. 14.

❖ **Blahoslav Hruška: Mezopotamské stvořitelské mýty v textech Starého zákona**

Článek pojednává jak o skutečných, tak o mýtických místech. Nalezneme srovnání starověkého názvu s názvem starším, ale existujícím: *Kanaán = Ugarit*, ale také srovnání existujícího názvu a názvu mýtického: *Chidekel = Tigris*. Dále se vyskytují názvy míst známé z Bible – *Eden* a zcela cizí jména: Pišón, Gichón, Chavílu. Nejvíce toponym je v genitivu, ale konečně zde najdeme i akuzativy, a dokonce i tři instrumentály.

❖ **Blahoslav Hruška: Bilgames, Enkidu a podsvětí**

Novým názvem je v tomto případě *Meturan* a *Ganzir*, který je v prvním případě použit jako nominativ jmenovací, ale hned při druhé příležitosti je již v příslušném tvaru genitiv (*Ganziru, Meturanu*). Podobně je to u dalšího takového případu (v okrsku města *Ešnunna*⁷⁸). *Ešnunna* je zde opět v nominativu, ačkoliv na jiných místech je přirozeně skloňována.

Klasicky se vyskytují tři pády – 15 genitivů, 7 nominativů a 3 lokály.

❖ **Blahoslav Hruška: Bilgames ulehl a nezvedá se více ...**

Článek, krátký obsahem, je velice bohatý na nové názvy: *Tell Haddad, Kullab, Unugu* (sumerský název pro *Uruk*), *Tutub a Chafádží*⁷⁹.

Další charakteristikou, kterou najdeme pouze zde, je výskyt vokativů. Jedná se o oslovení měst: *Hej, Uruku; hej, Kullabe*⁸⁰. Tím pádem je to také článek nejbohatší na pádové tvary. Vedle dvou vokativů je zde šest nominativů, pět genitivů, dva akuzativy a tři lokály.

❖ **Jana Pečirková: Asyrský rituál „náhradního krále“**

Nejkratší článek, který obsahuje jedno méně známé jméno (*Amurru*), je spíše charakteristický velkým počtem jmen nesklonných, o čemž se ale zmíním u druhé tabulky. Vedle deseti nominativů, je tu jen jeden genitiv a dva lokály.

❖ **Blahoslav Hruška: Sumerský Ur: Tajemství královských hrobek**

Najdeme zde nové názvy: *Tell al-Mukajjar, Násirija, Urin = Ur, Tell al-Ubajd a Hissarlík*. Z pohledu českých pádových tvarů tu je devět nominativů, jedenáct genitivů, jeden dativ (nikde jinde se v analýze časopisu dativ nevyskytuje) a devět lokálů.

⁷⁸ HRUŠKA, B.: Bilgames, Enkidu a podsvětí. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2002, 3, s. 73.

⁷⁹ Chafádží – archeologická lokalita 30 km východně od Bagdádu (Irák).

⁸⁰ HRUŠKA, B.: Bilgames ulehl a nezvedá se více .... *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2002, 6, s. 194.

K problémovému zařazení k pádům dochází ve třech případech: *od města Násirija*⁸¹, *k pahorku al-Mukajjar*⁸² a *objevené na pahorku Tell Haddad*⁸³. Jak vidíme, autor zde hojně využívá jmenovacího nominativu. U toponyma *al-Mukajjar* nebo *Tell Haddad* by tak obtížná situace při deklinaci nenastala, ale jméno *Násirija* již skrývá překážku. V některých publikacích se totiž setkáme s případem, kdy je toponymum *Násirija* jménem buď nesklonným, nebo femininem skloňujícím se podle vzoru žena (přesněji dle deklinačního podtypu sója).

❖ Blahoslav Hruška: Představy Sumerů o krajině užitek a estetické

Problematickým názvem je tu místo *Kiengi(r)*, které vidíme ve dvou formách – poprvé napsané takto s (r) a v druhém případě bez r. Dalšími neznámými názvy je *vesnice Varka*, *město Hilla*, *bájná země Dilmun*. Vyskytuje se tu několik nominativů jmenovacích: *městského státu Lagas*⁸⁴, *v okolí irácké vesnice Varka*⁸⁵, *dnes poblíž iráckého města Hilla*⁸⁶, *o bájně zemi Dilmun*⁸⁷ Nominativ je nejsilnějším pádem, po něm následuje lokál, genitiv a instrumentál.

❖ Blahoslav Hruška: Posvátné stromy a rostliny ve starověké Mezopotámii

Objevují se opět mýtické názvy Pišon a Gichon nebo země Chavílu, které obsahoval jiný Hruškův název. Jsou tu čtyři nominativy a jeden lokál.

4.4.3 Skloňování toponym na základě jejich přiřazení k deklinačním typům

Tabulka 8: Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory(podvzory) v Novém Orientu

	Novákov á	Pech a	Proseck ý	Hruška 1	Hruška 2	Hruška 3	Pečírkov á	Hruška 4	Hruška 5	Hruška 6
pán	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
muž	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
hrad/le s	2	9	10	8	8	7	5	12	6	2
stroj	0	0	0	1	1	0	0	0	2	0
žena	1	0	3	2	2	0	2	3	4	1

⁸¹ HRUŠKA, B.: Sumerský Ur: Tajemství královských hrodek. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2004, 4, s. 21.

⁸² tamtéž, s. 21.

⁸³ tamtéž, s. 24.

⁸⁴ HRUŠKA, B.: Představy Sumerů o krajině užitek a estetické. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník*. 2004, 1, s. 13.

⁸⁵ tamtéž, s. 14.

⁸⁶ tamtéž, s. 16.

⁸⁷ tamtéž, s. 17.

sója – podtyp vzoru žena	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
růže	1	4	4	2	0	0	2	1	2	0
píseň	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
kost	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
město	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
moře	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
stav.	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
neskl.	1	1	3	2	2	1	3	3	2	1

I v tomto oddíle nastávají rozličné problémy. Vyskytují se zde jména, která bez potíží přiřadíme k příslušnému jmennému rodu a následně ke vzoru, ale také jména nesklonná a jména, která zařazují k rodům a ke vzorům pouze podle jednoho příkladu, protože více dokladů není k dispozici. Pokud se jedná o maskulina, náleží téměř vždy ke vzoru HRAD, který, jak vidíme podle tabulky, je také nejhojnější, ale potíže by pak mohly nastat u jmen, která plně nekorespondují s koncovkami vzoru hrad, mají variantní formant v Gsg –a a v Lsg –e(ě), a tehdy je využíván jeho podvzor LES. U feminin jsou nejproduktivnější vzory RŮŽE a ŽENA a velice početná skupina jsou i jména nesklonná. Poprvé zde také najdeme jména, která patří do řady neuter. Týká se to toponyma *Řecko*.

4.5 Mezopotamská toponyma v učebnicích pro střední i základní školy

4.5.1 Úvod

Důkaz, jak se adaptují toponyma starověké Mezopotámie v češtině, prezentuji na čtyřech příkladech učebnic. Využila jsem dvě učebnice určené pro základní školy (Augusta, P., Honzák, F.: Dějiny pravěku a starověkého orientu; Michovský, V.: Dějepis: Pravěk a starověk pro základní školy) a dvě pro školy střední a gymnázia (Souček, J.: Dějiny pravěku a starověku; Čapek, V., Pátek, J.: Světové dějiny: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století).

Při srovnání učebnic najdeme mnoho rozdílů. Zajímavé je, že se jednotlivé učební pomůcky liší i jednotlivě. Nejenže množství materiálu, který jsem potřebovala pro svůj výzkum, je mnohem bohatší v učebnicích pro střední školy, ale je i mnohem různorodější.

V učebnicích pro základní školy najdeme pouze elementární informace a fakta jsou zde podávána velice povrchně, a proto je výskyt toponym minimální. Na obranu ale musíme podotknout, že se tento popis nemusí nutně týkat všech učebních textů pro výuku dějepisu na základní škole, jak uvidíme v následujících tabulkách.

IV. 4. 2. Začlenění do deklinačního systému českých substantiv

Tabulka 9: Výskyt a rozdělení toponym v učebnicích podle výskytu v jednotlivých pádech

	DPaSO ⁸⁸	DPaS ⁸⁹	D:PaSPZŠ ⁹⁰	SD ⁹¹
nominativ	7	21	0	2
genitiv	11	12	1	6
dativ	0	0	0	1
akuzativ	3	7	0	3
vokativ	0	0	0	0
lokál	7	12	4	2
instrumentál	2	2	0	3

⁸⁸ AUGUSTA, P., HONZÁK, F.: Dějiny pravěku a starověkého Orientu. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Práce, 1994.

⁸⁹ SOUČEK, J.: Dějiny pravěku a starověku. Praha: Vydavatelství a nakladatelství práce, 1995.

⁹⁰ MICHOVSKÝ, V.: Dějepis: pravěk a starověk pro základní školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.

⁹¹ ČAPEK, V., PÁTEK, J.: Světové dějiny: *Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*. Brno: Fortuna, 1996.

Tabulka ilustruje výskyt použitých toponym ve všech pádových tvarech. Nejde tedy o analýzu pouze několika jmen, ale o celkový pohled na to, jak se cizí vlastní jména, v tomto případě místní názvy, adaptují do českého deklinačního systému. Podrobnější přehled vyskytujících se toponym následuje u každé učebnice.

❖ **Dějiny pravěku a starověkého Orientu**

Jedná se o učebnici základní školy, která má mnohem větší informační základnu, pokud ji srovnám s druhou, mnou využitou učebnicí. Problematika starověké Mezopotámie je tu rozdělena na dvě části v celkovém rozsahu dvanácti stran. Toponyma, zde zastoupená, patří k nejzákladnějším informacím, ale rozhodně to není oblast podceněná, ani nedostatečná.

zkoumané názvy: *Lagaš, Umma, Mezopotámie, Babylónie, Eufrat, Tigris, Akkad, Sumer, Ur, Babylón, Aššur, Uruku a Ninive*

Jak tabulka napovídá, nominativy jsou tu v menším počtu než například genitivy. Dalším velice silným pádem, který často konkuruje nominativu, je lokál. Každé jméno se plně adaptovalo do systému české deklinace a nebyl nejmenší problém s určením jednotlivých pádů. Zajímavostí může být, že se tu nevyskytuje dativ ani vokativ jmen. Problém zde nenastal ani v zařazování do systému singulárních nebo plurálních tvarů.

❖ **Dějepis: Pravěk a starověk pro základní školy**

Druhý zástupce učebnic pro základní školy je nesrovnatelně chudší na materiál, který by se dal analyzovat. Celkový zápis materiálu zabral pouhé čtyři řádky s celkově čtyřmi příklady toponym, což je více než alarmující. Nalezneme zde pět realizací toponym v celkově dvou pádech – v genitivu(1) a v lokálu(4). Jedná se o názvy: *Mezopotámie, Eufrat, Tigris a Sumer*. Jsou to maximálně elementární informace, ale uvádím zde tento příklad pro ilustraci pojetí tohoto tématu v jiném druhu učebnic pro žáky základních škol. I zde došlo k plné adaptaci a s deklinací není tedy vůbec žádný problém. Problematickým by se mohl stát název řeky Tigris (srov. Gsg Tigridu). Mohlo by se stát, že by uživatel použil tvar Gsg Tigrisu, ale tento tvar se v žádné zkoumané publikaci, časopisu, nebo učebnici nevyskytuje a ani jedna z příruček o tomto tvaru nemluví jako o možné alternativě.

❖ **Světové dějiny: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století**

Ačkoliv jsou následující informace získány z učebnice pro střední školy, obsahově se ani nepřibližuje k množství materiálu z prvního titulu od autorů Augusty a Honzáka⁹². Příklady jednotlivých pádů jsou zde téměř rovnoměrně rozděleny, pouze vokativ se opět nevyskytuje. Mezi klasická toponyma, která se vyskytují ve všech učebnicích, přibyl název státu *Mitanni*. Opět zde nenajdeme žádný problém a také je to první titul, kde najdeme dativ jména (*Babylónii se podařilo.....*⁹³).

❖ **Dějiny pravěku a starověku**

Jedná se nejbohatší zdroj materiálu a nejrůznorodější zastoupení toponym. Nalezneme zde jména, která se v předchozích titulech vůbec nevyskytují: *Eridu, Kiš, Zagros, Elam, jezero Van, Sýrie, Urartu, Dúr-Šarrukén*⁹⁴ atd. Jak v tabulce uvádím, tak nejsilnějším pádem je zde nominativ a za ním následuje genitiv s lokálem v polovičním zastoupení. Problém by mohl nastat např. u vazby typu: *oblast kolem jezera Van*⁹⁵, kde je více než jasné, že toponymum je v nominativu, ale celková vazba je spíše genitivní, což nám napovídá tvar slova jezero. V tabulkách jsem takové příklady zařadila k pádu, ve kterém je místní název, a to tedy k nominativu. Celé spojení pak nazveme jako nominativ jmenovací.

IV. 4. 3. Skloňování toponym na základě jejich přiřazení k deklinačním typům

Tabulka 10: Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory (případně podvzory) v učebnicích

	DPaSO	DPaS	D:PaSPZŠ	SD
pán	0	0	0	0
muž	0	0	0	0
hrad	8	13	3	3
stroj	1	1	0	0
žena	1	1	0	0
růže	3	4	1	3
píseň	0	1	0	0
kost	0	0	0	0

⁹² Dějiny pravěku a starověkého Orientu

⁹³ ČAPEK, V., PÁTEK, J.: *Světové dějiny : Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*. Brno: Fortuna, 1996.

⁹⁴ **Dúr-Šarru-Kén** – akkadsky „Šarrukénova pevnost“, dnešní **Chursábád**, archeologická lokalita asi 20 km severovýchodně od **Mosulu** (Irák). Královské rezidenční město novoasyrské říše, založené Sargonem či Šarrukénem II.

⁹⁵ SOUČEK, J.: *Dějiny pravěku a starověku*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství práce, 1995, s. 28.

město	0	0	0	0
moře	0	0	0	0
stavení	0	0	0	0
nesklonná j.	1	5	0	1

Podle tabulky lehce zjistíme, že toponyma v učebnicích jsou nejčastěji maskulina neživotná, která se skloňují podle vzorů *hrad* (Eufkrat, Sumer, Babylón, Aššur atd.) a *stroj* (Lagaš). U feminin jsou to vzory *růže* (Mezopotámie, Babylónie, Asýrie, Sýrie) a *žena* (Umma), minimálně se vyskytuje vzor *píseň* (Kiš). Velice často najdeme nesklonná jména – tedy taková, která mají v každém ze sedmi pádů stejnou koncovku. V těchto případech jsou to jména: *Mitanni, Urartu, Mari, Eridu a Ninive*.

Problém nastává ve výše zmíněné situaci, kdy je místní název v nominativu, ale ve větě je např. v genitivní vazbě. Pokud známe pouze nominativ a v textu nenajdeme u téhož toponyma další doklady v jiných a přesně určených pádech, tak je velice obtížné správně určit dokonce i jmenný rod. V čistě praktické rovině – pokud hovoříme o pohoří Zagros, mohli bychom zde přemýšlet buď o rodu středním podle slova pohoří, ale sledované texty se spíše přiklání k rodu mužskému – *Nsg Zagros, Gsg Zagru* – zde se tedy jedná o maskulinum neživotné, vzor *hrad*. Jak ale určíme oblast kolem jezera Van? Nikde totiž nenajdeme jiný doklad. Pokud se mluví o jezeru Van, tak část názvu zůstává vždy v nominativu (jezero VAN). Určujícím faktorem, podle kterého budeme jméno řadit k jmennému rodu tedy bude slovo *jezero*, které se jako neutrum skloňuje podle vzoru *město*, nebo toponymum jezero Van přiřadíme k nesklonným jménům, protože ve všech zkoumaných publikacích se nevyskytuje jiná vazba než tato – nikde nestojí samotné jméno Van bez substantiva jezero.

5 Závěr

Prostřednictvím výše uvedeného výzkumu a analýzy jsme se pokusili nastínit situaci mezopotamských toponym a jejich začlenění do deklinačního systému českého jazyka. Problém morfologické adaptace toponym se netýká pouze čtenářů, kterým se do ruky dostane ať už časopis, odborná práce nebo populárně-vědecká publikace, ale i písčících vědců a autorů knih.

Fakta získaná z výzkumu rozhodně nemůžeme považovat za souhrnná nebo celistvá, protože materiálová základna byla omezena na dvě odborné práce, dvě encyklopedie, dvě populárně-naučné publikace, 8 ročníků časopisu *Nový Orient* (samozřejmě ne v každém čísle se vyskytoval článek na požadované téma) a na 4 učebnice (pro střední i základní školy). Berme tedy tuto práci jako jakýsi úvod do této tematiky a problematiky, protože práce, která by vznikla z výzkumu všech publikací, týkajících se starověké Mezopotámie a byla by tím pádem ucelená, by byla nesrovnatelně obsáhlejší.

Nejednotnost a rozvrstvenost najdeme nejen ve výsledcích, ale i v jednotlivých zkoumaných publikacích, časopisech, učebnicích atd.

Pokud se podíváme na výskyt toponym v jednotlivých pádových tvarech, tak najdeme rozdíly v součtech i ve výskytu pádů (viz. časopisy a výskyt vokativů). Celkovým pohledem na věc jsme ale zjistili, že nejčastějším pádem je nominativ a genitiv. Nominativ mívá často převahu a to z důvodu autorova využívání nominativu jmenovacího, nebo častého výskytu výčtů místních názvů. Dle výskytu genitivů (a celkově všech pádů), pak můžeme vidět, nakolik jsou jména morfologicky adaptovaná, a nakolik ne. Nepracovali jsme s omezeným počtem toponym, ale šlo nám o pohled na to, jak a jakým způsobem se cizí toponyma adaptují. Nejčastějším problémem tedy byl až přílišný výskyt nominativu jmenovacího, což mnohdy působilo jako nejistota autora v tom, jak by se dané jméno mohlo, nebo mělo skloňovat. Je to projev také toho, že si autor většinou u prvně použitého toponyma v textu raději vybral jednodušší cestu. Jak jsme mohli vidět během výzkumu, tak po prvotním použití nominativu jmenovacího většinou následovaly již tvary podle genitivu, lokálu, instrumentálu apod. (podle toho, jak bylo jméno zařazeno do věty).

Všechna toponyma jsou neživotná. Při zkoumání k jakým deklinačním typům jednotlivé názvy náleží, jsme zjistili, že převážná většina jsou maskulina a skloňují se podle vzoru hrad. Problémem by zde snad mohl být je občasný výskyt variantního

formantu v Gsg –a a v Lsg –e(ě). Tato jména jsme pak řadili k samostatnému podvzoru les (v případě jmen Egypt, Londýn, Opis). Další z komplikací byla velká kolísavost mezi vzorem stroj a píseň, a tedy i mezi rodem mužským neživotným a ženským. Zajímavé je, že někdy bylo jméno použito tak, že se skloňovalo podle vzoru stroj, ale jinde zase podle vzoru píseň. Rozkolísanost se nacházela hlavně u těchto dvou vzorů. U feminin převažovaly vzory žena (*Umma, Borsippa* atd.) a růže (*Mezopotámie, Asýrie, Babylónie, Sýrie* atd.) a u neuter vzor město (*Allepo, Mohendžo Daro* atd.). Ve velkém množství byla zastoupena i jména, která nebyla začleněna do českého deklinačního systému, a jsou tedy jmény nesklonnými. Rodově je řadíme mezi neutra. Samostatné skupiny, které jsme si všímali, byla pomnožná jména. Většinou se jich nevyskytovalo příliš – z větší části se jednalo pouze o místní název *Súsy*, ale upozornili jsme na ně proto, že by mohly být pro čtenáře matoucí.

Zjistili jsme dále také fakt, že definice a vysvětlení v příručkách (*Příruční mluvnice češtiny, Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*) jsou dodržována a mohou sloužit jako rádce jak pro čtenáře, tak pro autory podobných publikací, které jsme podrobili výzkumu, a to alespoň v základních záležitostech. Veliká škoda je, že neexistuje příručka, která by se cizími toponymy zabývala do větší podrobnosti, protože stále existuje spousta hledisek (dostatečné vysvětlení vzniku jména; neexistuje příručka, která by se zabývala právě takto exotickými toponymy atd.), která v používaných příručkách nejsou. To pak vyvolává nejistotu u autora a „ztracení se“ u čtenáře, který je odkázán pouze na obecná pravidla.

V problematice toponym existuje spousta námětů k dalšímu výzkumu, ať už je to porovnávání jmen dnešních a minulých, etymologie jednotlivých jmen, zkoumání výslovnosti nebo obvyklé grafické formy. Tato práce je jen malou částí možného velkého výzkumu jak v oblasti geografické, historické, tak v oblasti jazykové.

6 SUMMARY

The paper is specialized to toponyms of ancient Mesopotamia, especially to its morfological adaptations to Czech declinational system. It analyses academic publications, encyclopedias, non-fictions, a scientific journal and textbooks for basic schools and for secondary schools too.

Mainly it examines how the toponyms are classed with declinational types and if they corectly create forms of seven Czech cases. We will observe if the rules for declination of foreign toponyms are observanced and in which cases the norm is disturbed.

The paper contains four chapters – three theoretical chapters of general informations about toponyms, toponomastic and characterizations of mesopotamian toponyms and one chapter with research.

Key words: toponyms, Mesopotamia, morfological adaptations, declinational types, system of seven Czech cases, rules and norm for inflection

7 ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Knoulichová Kamila

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název bakalářské diplomové práce: Morfologické adaptace toponym starověkých civilizací – Mezopotámie

Vedoucí bakalářské diplomové práce: doc. PhDr. Božena Bednaříková, Ph.D.

Počet znaků: 79 094 znaků (včetně mezer a poznámek pod čarou)

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 28

Klíčová slova: toponyma, Mezopotámie, morfologické adaptace, deklinační typy, pádové tvary, dodržování pravidel deklinace

Charakteristika bakalářské diplomové práce: Bakalářská práce se zabývá morfologickými adaptacemi mezopotamských toponym v odborných publikacích, encyklopediích, populárně-naučných publikacích, časopisu Nový Orient a učebnicích jak pro základní, tak pro střední školy. Samotnému výzkumu předchází tři teoretické kapitoly o toponymech a toponomastice obecně a dále již o mezopotamských toponymech podrobněji. Analýza toponym spočívá ve sledování pádových tvarů používaných toponym a zařazení k deklinačním typům. Cílem práce je sledovat, jak jsou dodržována pravidla pro deklinaci cizích toponym a do jaké míry se cizí toponyma adaptují do českého deklinačního systému.

8 SEZNAM LITERATURY

Odborná literatura

- Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.
- FILIPEC, J., ČERMÁK, F.: *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
- HAUSER, P.: *Základní pojmy o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno: Masarykova Univerzita, 1996.
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- LOTKO, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.
- Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986.
- PEČÍRKA, J.: *Dějiny pravěku a starověku I. část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.
- Pravidla českého pravopisu*. Praha: Pansofia, 1993.
- Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1995.
- ŠMILAUER, V.: *Úvod do toponomastiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.
- TRÁVNÍČEK, F.: *Mluvnice spisovné češtiny, část I*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951.

Zkoumaná literatura

Odborné monografie:

- BURIAN, J.: *Cesty starověkých civilizací*. Praha: Práce, 1973.
- OPPENHEIM, A. Leo: *Starověká Mezopotámie: Portrét zaniklé civilizace*. Praha: Academia, 2001.

Encyklopedie

- GARBINI, G.: *Umění světa: Starověké kultury Předního východu*. Praha: Artia, 1971.
- PROSECKÝ, J.: *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Nakladatelství Libri, 2003.

Populárně-naučné publikace

- Egyptané a první civilizace: Cesty, objevy, rekonstrukce*. Praha: Knižní klub, 2000.

GLASSNER, J.: *Mezopotámie: 34. století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

Nový Orient

HRUŠKA, B.: Bilgames ulehl a nezvedá se více .... . *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník.* 2002, 6, s. 189 – 195.

HRUŠKA, B.: Bilgames, Enkidu a podsvětí. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník.* 2002, 3, s. 73 – 80.

HRUŠKA, B.: Mezopotamské stvořitelské mýty v textech Starého zákona. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník.* 2006, 4, s. 12 – 14.

HRUŠKA, B.: Posvátné stromy a rostliny ve starověké Mezopotámii. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník.* 2005, 4, s. 25.

HRUŠKA, B.: Představy Sumerů o krajině užitkové a estetické. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník.* 2004, 1, s. 13 – 18.

HRUŠKA, B.: Sumerský Ur: Tajemství královských hrobek. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník.* 2004, 4, s. 21 – 24.

NOVÁKOVÁ, N.: Harém ve starobabylonském období. *Nový Orient : populárně vědecký měsíčník.* 2003, 5, s. 214 - 218.

PEČÍRKOVÁ, J.: Asyrský rituál „náhradního krále“. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník.* 2002, 10, s. 338 – 340.

PECHA, L.: Amorejci v Babylónii. *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník.* 2003, 6, s. 273 – 279.

PROSECKÝ, J.: Vybudujeme si město a věž ... . *Nový Orient: populárně vědecký měsíčník.* 2006, 3, s. 13 – 17.

Učebnice

AUGUSTA, P., HONZÁK, F.: Dějiny pravěku a starověkého Orientu. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Práce, 1994.

ČAPEK, V., PÁTEK, J.: Světové dějiny: *Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století.* Praha: Fortuna, 1992.

MICHOVSKÝ, V.: Dějepis: pravěk a starověk pro základní školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.

SOUČEK, J.: Dějiny pravěku a starověku. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Práce, 1995.

9 SEZNAM TABULEK

- Tabulka 1: Výskyt a rozdělení toponym v odborných publikacích podle tvarů v jednotlivých pádech
- Tabulka 2: Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory (případně podvzory) ve zkoumaných odborných monografiích
- Tabulka 3: Výskyt a rozdělení toponym v encyklopediích podle tvarů v jednotlivých pádech
- Tabulka 4: Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory (případně podvzory) ve zkoumaných encyklopediích
- Tabulka 5: Výskyt a rozdělení toponym v populárně-naučných publikacích podle tvarů v jednotlivých pádech
- Tabulka 6: Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory (případně podvzory) ve zkoumaných populárně-naučných publikacích
- Tabulka 7: Výskyt a rozdělení toponym ve vybraných ročnících časopisu Nový Orient podle tvarů v jednotlivých pádech
- Tabulka 8: Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory (případně podvzory) v Novém Orientu
- Tabulka 9: Výskyt a rozdělení toponym v učebnicích podle výskytu v jednotlivých pádech
- Tabulka 10: Nejpoužívanější toponyma a jejich vzory (případně podvzory) v učebnicích

10 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Stručné dějiny Mezopotámie

Příloha č. 2 – Přední Asie (mapa)

Příloha č. 3 – Plán Babylónu (mapa)

Příloha č. 1

Stručné dějiny Mezopotámie

1. Přírodní podmínky

Území Mezopotámie, která se nacházela v povodí středního a dolního toku řek Eufrat a Tigris, se dnes přibližně kryje s územím státu Irák. Od sousedních států (Arménie a Írán) byla oddělena pohořími ze severu a severovýchodu. Na jihu byly její břehy omývány Perským zálivem, díky němuž probíhal i čilý obchod s Indií. Na východ od jižní části Mezopotámie se za pohořím Zagros nacházel Elam a na západě byla oddělena od syrských a arabských území řekou Eufrat. Často těmito cestami docházelo k pronikání cizích kočovných kmenů. Sousední stát Sýrie měla pro Mezopotamskou říši důležitý význam. Byla to obchodní křižovatka, která spojovala Mezopotámii s Malou Asií, Egyptem a celé Středomoří. Samotné území Mezopotámie lze rozdělit na dvě části – na jihu Babylónie a na severu Asýrie, které nesou název podle svých hlavních měst (Babylón, Aššur).

Nejdůležitějším zdrojem obživy bylo zemědělství. Pěstovaly se zejména obilniny – ječmen, pšenice a proso. Důležité byly také olivy, sezam, datlová palma nebo vinná réva. V živočišné oblasti bylo velice rozvinutý chov ovcí a koz. Skot byl již méně významný, stejně jako chov prasat. Oslové a mezci se používali jako tažná zvířata. Koně se objevili až později (kolem roku 1600 př. n. l.⁹⁶) a používali se hlavně jako jezdecká zvířata při válečných taženích.

Problémem byl nedostatek vlastních surovinových zdrojů, protože se tu nevyskytoval ani dostatek dřeva, kamene, ani kovů, takže se všechno muselo dovážet z okolních států.

Celková nechráněnost hranic a území měla obrovský vliv na historický vývoj země.

2. První státy – tzv. predynastické období (3500 – 3000 př. n. l.)

Hlavními kulturními centry, která se podílela na historické vývoji, byly na severu města Uruk, Eridu, Nippur a Ur a na jihu Tepe Gaura a Tell Brak. Dochází ke střídání kultur (obeidská je vystřídána uruckou), k rozvoji keramické výroby, rozkvětu městské civilizace, a také počátkům stavby monumentálních chrámů.

---

⁹⁶ PEČÍRKA, J.: *Dějiny pravěku a starověku I. část*. Praha, 1989, s. 194.

3. Sumerké městské státy v raně dynastickém období (asi 3000 – 2350 př. n. l.)

Sumer byl rozdělen na jednotlivé městské státy. Města se rozrůstala a začala vznikat i na severu (Kiš, Ešnunna)⁹⁷. Město se stalo centrem celého státu, což se projevilo i na architektonické výstavbě – vznikaly hradby na ochranu před vnějšími nepřáteli a vedle chrámu se jako další centrální budova objevil palác. Jako jediný pramen tohoto období, když nepočítáme pozdější archeologické nálezy, je sumerský královský seznam, který dělí období na to „před potopou“ a „po potopě“. Nejedná se o pouhý mezopotamský mýtus, ale tradici, která je dokázána objevy při vykopávkách (nánosy bahna v některých sumerských městech). V interpretaci seznamu se vědci stále přou, ale faktem je, že reprezentuje základní charakteristické rysy politiky tohoto období.

Nejstarším politickým typem uspořádání městských států byla jakási forma primitivní demokracie. Nejvyšší moc mělo shromáždění všech obyvatel města, které si k provádění svých rozhodnutí volilo úředníky. Nejdůležitějším z nich byl jedinec, který zastával také úřad nejvyššího kněze městského boha.

Postupný územní růst států a jejich vzájemný zápas o moc si vyžádal změnu politického uspořádání v monarchii. Vládce měl titul *lunĝa* nebo *ensi* a sídlil v paláci.⁹⁸ Královská moc postupně nabývala despotického charakteru.

3. Staroakkadské období (2340 – 2198 př. n. l.)

Již v dřívějších dobách docházelo k pronikání kočovných kmenů na území starověké Mezopotámie. Nejčastěji to byly kmeny semitské, které postupně přejímaly kultury, tradice a zvyky Sumerů. Kolem roku 2340 se vlády v Kiši zmocnil semitský úředník a po nastoupení na trůn přijal jméno Sargon⁹⁹. Vystavěl nové město (Akkad), které se stalo hlavním městem Akkadské říše, v níž pak vládla nejen Sargon, ale i další jeho potomci. Akkadská dynastie se jako první dějinách země snažila vytvořit centralizovaný stát. Panovníci získali mnohá území, ale bohužel je ještě neuměli natolik spravovat, aby si je udrželi.

4. Období Gutejské nadvlády (2198 – 2110 př. n. l.)

---

⁹⁷ tamtéž, str. 205.

⁹⁸ tamtéž, str. 208.

⁹⁹ tamtéž, str. 213.

Vláda akkadské dynastie zanikla v četných nepokojích které vznikaly při pokusech udržet si získaná území, čehož využil Gutejský kmen z pohoří Zagros a zmocnil se části jižní Mezopotámie. Některé státy (obzvláště Lagaš) se ale těšili ze samostatnosti.

5. Vlády 3. dynastie z Uru (2111 – 2003 př. n. l.)

Guvernér z města Uru, který se jmenoval Urnammu, se chopil vlády na d Sumerem a Akkadem, a založil tak dynastii vládců, kteří se podle sumerského královského seznamu nazývaly třetí dynastií vládnoucí v Uru. Během vlády panovníků této dynastie docházelo k četným nájezdům amoritských kmenů ze syrského území. Ty posílily rostoucí krizi a došlo k rozkladu říše. Znovu tak vznikl partikularismus, který se vyznačoval odpadáváním jednotlivých měst od centrální moci.

6. Starobabylónské období (1894 – 1594 př. n. l.)

Rozpadem urského státu vznikaly nové městské státy, které se ocitaly pod nadvládou amoritských panovníků. Tato situace se týkala hlavně měst Isin a Larsa. Na severu se ale objevil silný soupeř v městském státu Babylón, jehož nejvýznamnějším vládcem 1. dynastie byl Chammurabi.¹⁰⁰ Za jeho vlády byla země rozdělena na oblasti, kam panovník dosazoval správce, které sám jmenoval. Brzy po jeho smrti se ale opět začal ukazovat úpadek říše, čemuž napomáhal i tlak indoevropských kmenů ze severu. Konec 1. babylónské dynastie způsobil chetitský panovník Muršiliš I., který roku 1594 př. n. l. dobyl a vyplenil Babylón.

Když Chetitě z Babylónu odešli, zmocnili se vlády Kassité.

7. Staroakkadské období (20. – 18. století př. n. l.)

V tomto období se na severu Mezopotámie utvořil stát, který nesl jméno Asýrie. Nejdůležitějším dokladem a pramenem k poznání Asýrie jsou dokumenty, které byly nalezeny na místech asyrských osad v Malé Asii, tzv. kappadocké tabulky¹⁰¹. Střediskem státu, a také sídlem obchodníků, bylo město Kaneš. Obchod byl v Asýrii velice rozvinutý. Cílem bylo získat hlavně drahé kovy – zlato a stříbro.

Struktura i organizace státu byla podobná té ve starobabylónském státu. Nejvýznamnějším panovníkem byl Šamši-Adad I.¹⁰², který podobně jako Chammurabi

---

¹⁰⁰ tamtéž, str. 223.

¹⁰¹ tamtéž, str. 228.

¹⁰² tamtéž, str. 230.

řídil nejen administrativu státu, ale také ekonomiku, diplomacii a veškeré vojenské záležitosti. Po jeho smrti došlo k úpadku a vlády se na krátkou dobu ujal již jmenovaný Chammurabi, ale vzápětí byl sám vyhnán kmenem Churritů, který se zmocnil nejen Asýrie, ale také Sýrie a expanze kmene byla ukončena až po sjednocení všech churritských kmenů a vytvořením státu Mitanni.

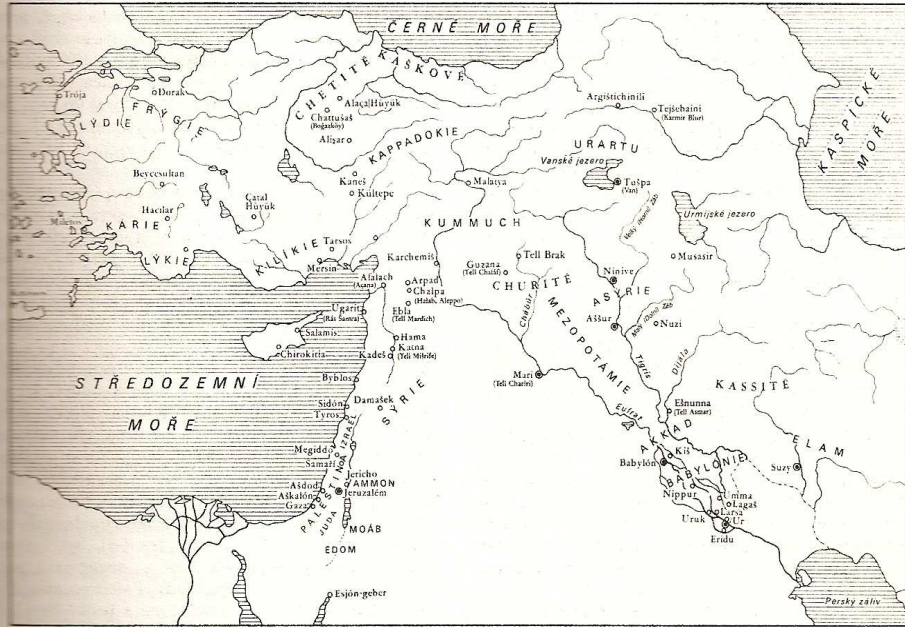
8. Středoasyrské období a středobabylónské období (1500 – 1000 př. n. l.)

První část tohoto období je ve znamení bojů tří mocných států – Egypta, Chetitské říše a říše Mitanni. Veškeré snahy pramenily z touhy ovládnout strategicky umístěnou sousední Sýrii. Zápasů se neúčastnil Babylón a Asýrie již jako samostatný stát neexistovala.

Po takto dynamickém období přišla doba stagnace a pasivity Egypta. Chetitská říše získala v bojích o území silnou převahu a stát Mitanni procházel krizí, která nakonec vyústila v obnovení samostatnosti Asýrie.

Asyrský stát nabyl takové síly, že se mu podařilo dobýt i Babylón a svrhnout vládu kassitské dynastie. Nejmocnějším panovníkem středoasyrské říše se pak stal Tigletpilesar I., který díky mnoha bojů zajistil celkem bezpečný chod všech významných obchodních cest.

Příloha č. 2

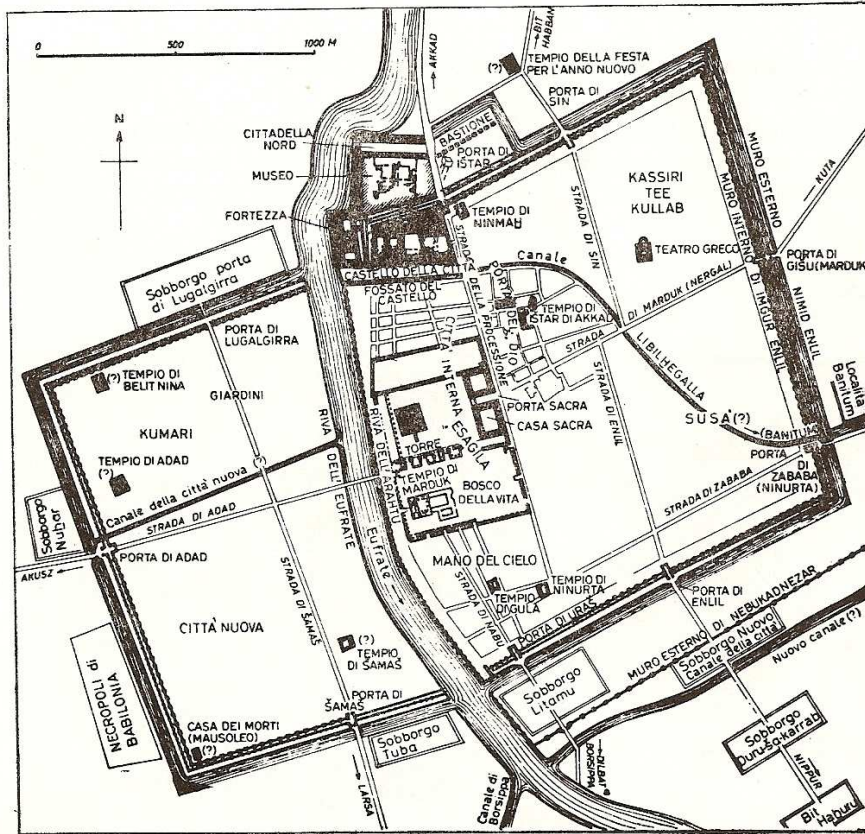
Přední Asie

bohatě vykládána červeným vápencem, perletí, lazuritem a zlatým i stříbrným plechem.

Mapa Přední Asie

Príloha č. 3

151. Plán Babylónu.

Plán Babylónu